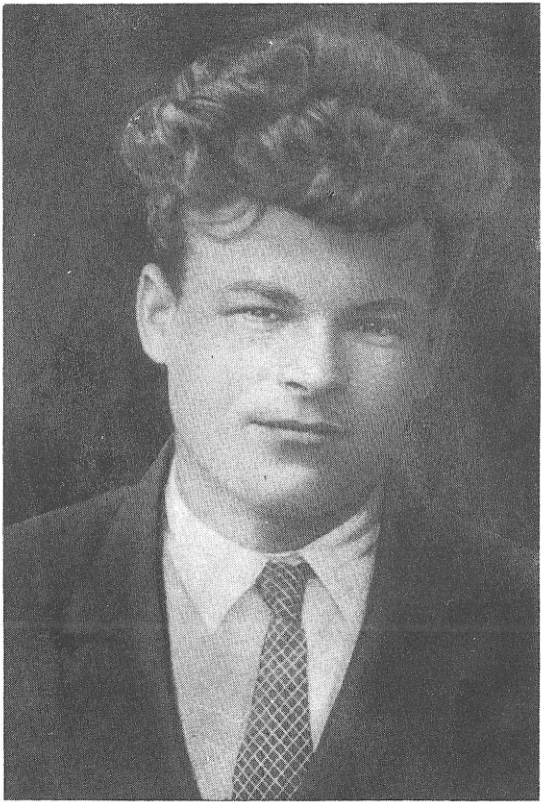


Андрій Михайлюк

Т  
Поезії





АНДРІЙ МИХАЙЛЮК

Тези



58654

НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА  
Классского Ордена Ленина  
Политехнического Института

Радянський письменник  
Київ-1959.

## АНДРІЙ МИХАЙЛЮК

Вірші цього поета тепер майже невідомі читачам. А втім, вони становлять помітне явище в українській поезії тридцятих років, бо на їх змісті й формі особливо виразно позначився будівничий, наступальний пафос того часу.

З Андрієм Михайлюком я познайомився в Чернігові десь наприкінці 1932 року, коли разом з іншими молодими літераторами — Олексою Десняком і Михайлом Хазаном — почав працювати в щойно організованій обласній газеті «Більшовик». Нам стало відомо, що на роботу в редакцію приїхав молодий поет, який має уже видану першу збірку своїх поезій. Це одразу викликало повагу до новоприбулого, бо ми хоч і друкували твори в газетах і журналах, але ще не мали своїх окремих видань.

І от в редакційну кімнату сором'язливо увійшов юнак в чорному зимовому пальті, в синій кепочці з гудзиком на маківці (як тоді любили носити). Глибоко посаджені, вузькі, кмітливі очі, маленький, мов точений, гострий ніс, мужнє підборіддя. Мовчки подав сильну жилаву руку. Приязно посміхнувся, оголюючи білі красиві зуби...

Увечері того дня я жадібно читав подаровану мені маленьку книжечку, на обкладинці якої великими чорними літерами було надруковано «андрій михайлюк» (з маленьких літер), а нижче — значно більшими, майже на півобкладинки, зеленими літерами — «Вірші». Це були вірші, написані в дусі «лівої» поезії, яка друкувалася тоді в журналі українських футуристів «Нова генерація». Але, правду кажучи, вірші ці захопили мене своїм молодечим запалом, своїми ніби широко відкритими назустріч новому сторінкам — отак, як ми відкривали тоді комірці на своїх юнацьких сорочках: хай дме вітер у груди, свіжий, бадьористий...

Пам'ятаю, як схвилювали мене такі, наприклад, рядки вірша «Небесний рейд», присвяченого успіхам радянської авіації:

Ширшають легені.  
Горить серце мого гнотик:  
це ж  
і я з тими,  
що мають широти легень!  
Це ж і я — маленький пілотик,  
розриваю  
шматки  
стародавніх легенд!

Дарма, що «гнотик» тут був явно ризикованою метафорою, але вірш все ж запалював — «контакт», як то кажуть, відбувся... Одним словом, книжка мені сподобалась, і природно, що я схотів ближче познайомитися з своїм новим колегою по роботі, більше дізнатись про його життя.

На жаль, моя цікавість задовольнялася дуже повільно. Михайлюк виявився мовчазним, скупим на слово, хоч і досить щедрим на товариську увагу,

Я довідався, що він 1911 року народження. Родом з села Германівки (тепер — Красне II), Обухівського району на Київщині. Батько його помер від тифу 1920 року. Мати залишилася з сімома дітьми. Закінчивши семирічку в рідному селі, Андрій вчився в Київському електротехнічному технікумі. Тут у Києві і почав друкувати свої вірші, а писати їх почав ще у сільській школі. Згодом працював у київських та харківських газетах. Їздив з виїзною редакцією газети «Вісті» на шахти Кривбасу, за що був нагороджений почесною грамотою.

В Чернігові Михайлюк жив на одній вулиці зі мною — на мальовничій затишній околиці міста. Вікна його кімнати були майже напроти моїх вікон — їх заступали лише стрункі тополі, що рівною шерогою вишикувалися вздовж всієї вулиці. Таке «сусідство» ще більше зблизило нас. Частенько після роботи в редакції ми заходили один до одного й читали написані твори. Свої вірші Андрій писав на аркушах з учнівських зошитів «у клітку» дрібним, але дуже охайним почерком. Він говорив, що клітки в зошиті дисциплінують його вірш. То був, звичайно, жарт, але якась частка істини в цьому була: вірші Михайлюка в порівнянні з його першою книжкою і справді стали серйознішими, «дисциплінованішими», навіть графічно не такими ламаними. Це були вірші, які потім увійшли до його другої книжки «Кінець ідилії», виданої 1933 року в Харкові, а частково й до третьої — і, на жаль, останньої — «Сонячний день», що вийшла в Києві 1936 року.

Молодий поет шукає для нового змісту нових форм (це, очевидно, й потягнуло його на перших кроках до «лівої» поезії «Нової генерації»), прагне злити з багатством нового змісту багатство віршовано-

го слова. Це йому часто не вдається. Та крізь багатослівне «риштування» в його віршах іноді блискотів метал справжньої поезії...

Активна робота в радянській пресі дала Михайлюкові можливість бачити нове життя на його магістральному шляху, і він вже з перших своїх поетичних кроків уникає дрібнотем'я і всіляких манівців. Повновіда ріка сучасності, а не запіснявілий ставок патріархальщини була джерелом його поезії, не давала всихати його натхненню, насажувала енергією... Ціоправда, в багатьох віршах поет вдавався до нарисовості, фактографічності («Погожого дня», цикл «Залізне родовище» та інші), гадаючи, очевидно, що самою віршованою фіксацією фактів нового він уже досягає певного ефекту. А може, просто молодому поетові було не під силу поетично досягнути всю велич нової теми, і він пішов по звичному для газетяра шляху. Епічність самих подій ніби відсувала на задній план постове «я». Здавалося, він навмисне хотів «об'єктивізувати», документалізувати розповідь— і назви самих віршів часто підкреслено епічні («Невеличка повість про сімбу»).

Живе життя давало не тільки теми, а й підказувало нові образи, нову лексику:

Останні дні  
  весняного ремонту.  
Останні дні  
  напружених робіт.  
А сонце—контролер —  
  іде по фронту,  
щось занотовуючи собі.  
  (*«Невеличка повість про сімбу»*).

Навіть в цих нарисових, репортажних віршах можна вже було бачити ті зерна, які згодом проросли

у поета сходами доброї поезії. Молодий поет пробує, дерзає, він розвиває свої поетичні «м'язи» не на лагідних травках і квіточках, а на твердому матеріалі життя — і виростає, міцніє.

Найкращою з епічних спроб Андрія Михайлюка в його другій книзі (можливо, й в усьому доробку) були уривки з поеми «Кінець ідилії». Оpubліковано тільки три розділи й один додатковий, але й вони показують, як збагатилася палітра поета.

Ворота зачинені. Сірий пес  
важким ланцюгом  
безперестанку брязкає.  
Качки біля копанки  
шавкають  
без  
ознак задоволення,  
давлячись ряскою.

Густота фарб і колоритність в змалюванні побутових деталей, вміння лаконічними засобами віршованого слова створювати характер виявляють в цих уривках значний епічний талант поета. Можна тільки пошкодувати, що поема лишилася незакінченою. Михайлюк мав намір продовжувати роботу над нею. Він говорив мені, що не відчуває себе підготованим до писання такого складного й відповідального полотна і зробив поки що ескізи...

Кінець ідилії — це не тільки кінець куркульської «идилії» в її історично-соціальному аспекті, це й кінець «идилії» в поезії. І Михайлюк прагнув це показати не тільки змістом, а й всім «складом» своїх віршів, сповнених енергії, руху, а іноді й спеціально полемічно загострених проти заколисуючої ідилічної лірики.

Наступна книга Андрія Михайлюка «Сонячний



день» (1936), якій судилося стати завершувальною в творчому доробку поета, оспівує сонячний день нової соціалістичної України. Поет підкреслює цю новизну, хоча за зовнішніми ознаками форма його поезій стає ніби більш традиційною, та в основі своїй вона залишилась такою ж своєрідною, зберігши характерні для Михайлюка інтонації.

Читаючи книгу, бачиш, як чуйно реагувала душа поета на знаменні явища сучасного йому життя. Особливо багато віршів цієї книги присвятив Андрій Михайлюк соціалістичній Чернігівщині, де досить довгий час жив і працював.

Одного разу раною весною до нас в редакцію прийшов лист з віддаленого від залізниці глибинного Понорницького району. Лист доставили літаком, бо ґрунтові шляхи були розмиті, а матеріал оперативний — про сімбу. Нас всіх схвилював цей факт, а за кілька днів у газеті з'явився вірш Андрія Михайлюка «Крилате Полісся»:

Лісова закинута Понорниця  
вже до світу ближче

Це вона  
аж до центра крилами пригорнеться —  
і між ними зникне далина.

А от рядки з іншого Михайлюкового вірша:

Підводяться землі потоплі  
з болот — у масиви, сюди!  
Картопля, тютюн і коноплі  
так само цвітуть, як сади.

(«Початок нового Полісся»)

Може, декому ці рядки здадуться прозаїчними, але для нас, що працювали тоді в чернігівській газеті, картопля, тютюн і коноплі, про які ми щодня

друкували зведення, писали статті, кореспонденції, були овіяні справжньою романтикою. Вони для нас і справді цвіли, як сади... Поет жив у гущі життя й саме на його живодайних соках «замішував» свої фарби...

Андрій Михайлюк писав переважно про колгоспне село. Він залишив кілька віршованих епічних картин, в яких зумів поетично показати колгоспну працю саме як колективну працю («Звичайний день», «Перший день молотьби» та інші). Особливо картинний вірш «Перший день молотьби». Пензель поета тут соковитий, впевнений:

... Потік  
пшениці плив од молотарки  
в вози, рівняючи краї.  
Уже стоять біля безтарки  
підстаркуваті возії.

Оце «рівняючи краї» — як тонко підмічено! І таких деталей чимало — вони заховають в те, що описує поет.

Знаменно, що у віршах Андрія Михайлюка ми бачимо й фарби індустріального міста, які органічно входять в створювані ним поетичні картини нової соціалістичної України («Вечоріє», «Асфальт» та інші). Поет любовно й свіжо малює оновлену красу міста, використовуючи для цього локальні, чисто «міські» образи:

Над нами сонце згойдується, наче  
мільйоновольтна лампа привисна.  
Асфальтне лоно тепле, аж гаряче,  
весною пахне.

(«Асфальт»)

Навіть у вірші з сільським пейзажем іноді на-трапляємо на «міські» асоціації: «Гамором вокзальним повняться поля, ген ряди в'язальниць тягнуться здаля».

Будучи переважно епічним поетом, Андрій Михайлюк особливо в останні роки своєї творчості пише і ряд проникливих ліричних поезій — «Під теплий вечір», «Моя осінь» та інші. Та й в них переважають громадські мотиви. Традиційна, так звана любовна лірика посідає в його поезії незначне місце. Знаючи Михайлюка, я не можу сказати, що причиною цього була аскетичність його натури. Ні, очевидно, це просто не було властивістю його таланту. Поодинокі вірші, які він написав на цю тему («Любов», епічний студ «Ярина» та інші) позначені прямолінійністю, «лобовим» вирішенням, що робило їх дещо сентиментальними. Щодо пейзажної лірики, то її в традиційному розумінні у Михайлюка теж майже не було. Малюнки природи у нього не існували окремо, а органічно входили в епічні чи ліричні вірші. Він любив українську природу й умів її малювати властивими йому колоритними, густими мазками. От картина ранньої весни з вірша «Вітряно»:

І сніжок од сонця скоро вив'яне,  
поведе струмочки до яруг.  
Вже й сьогодні небо, як полив'яне,  
висіває промені навкруг.  
... Там льодок прощається з галузкою.  
хрускотить, мов сім'ячко луза.  
А внизу кора червона лускає —  
набрякає соками лоза.

Пейзаж у Михайлюка найчастіше поєднувався з картинами праці, з роздумами («Осінній пейзаж», «Моя осінь» і інші). Поет поступово відходив від

нарисовості й фактографічності, якими ще, на жаль, позначена частина віршів і його останньої книги («Під час XIII з'їзду Рад», «Листи з дороги» та інші), і прагнув до художньо-філософських узагальнень («Прекрасний дощ»).

Разом з ідейно-світоглядним визріванням ще більше загострювався зір і слух поета, зростала його зображувальна сила. Кого не порадують такі художницькі «відкриття» поета, як «Повновиде, викупане сонце щойно вийшло з синьої води» або: «Як повняться водами плеса, так повняться тьмою степи». Та, звичайно, не в цих живописних деталях — сила Михайлюкової поезії. Читач, очевидно, вже з наведених віршованих уривків, звернув увагу на міцну «кованість» поезій Михайлюка, на їх багату лексику, на добру звукову інструментовку, на добірну, найчастіше свіжу, соковиту риму. У вірші «Колосся слів» Михайлюк говорить, що він буде «творити слово повновісне, мов колосок із наших піль». Молодий поет прагнув творити таке повновісне, густозерне слово...

В розмовах зі мною Андрій Михайлюк неодноразово підкреслював, що в поезії слово має особливе значення не тільки своїм лексичним, а й звуковим забарвленням. Звукова інструментовка, вважав він, допомагає створенню образу, збільшує «ударну» силу вірша. Зокрема, великого значення він надавав свіжій дзвінкій римі. Ці свої міркування він стверджував практикою. Читаючи рядки «А зерно широко зуділо, позолотіле на ситах», ми й справді ніби чуємо це «зудіння» зерна. І це не просто хизування звуком, словом, а вони служать кращому виявленню змісту («Задоволено воло несуть корови»).

В цьому поетові допомагало прекрасне знання рідної мови, вміння вслухатися в неї. Поет зачудовує

нас лексичним і евфонічним багатством української мови, показує, які невичерпні скарби таяться у ній для словесного мистецтва і, зокрема й особливо, для віршованого слова. Михайлюк видобував з її глибин такі блискучі каскади соковитих і точних рим, чудових алітерацій, що можна тільки пишатися нашою, гакою вдячною для поезії, дзвінкою й щедрою мовою!

Ця увага до інтонаційно-звукової організації вірша й, зокрема, до рими є однією з особливостей не тільки індивідуального стилю, а й таланту поета. Саме цим, а також схильністю до епічного вирішення теми у вірші й відрізняється Андрій Михайлюк від ряду поетів свого покоління.

В поезії Андрія Михайлюка є й свої «вузькі місця». Це, насамперед, слабкість «організуючої сили» думки, ідеї твору, що призводить до слабкості композиції, до надмірної розтягнутості, багатослів'я. Це й зловживання описовістю, а також помітні подекуди сліди його колишнього захоплення «лівою» поезією з її фактографічністю, плакатністю й деякою раціоналістичністю.

В 1934 році Михайлюк переїхав з Чернігова у Київ. Невдовзі я вступив до Київського університету і знов мав щасливу нагоду часто зустрічатися з своїм старшим товаришем. В ці роки він працював особливо напружено. Крім писання власних віршів, багато перекладав, зокрема зробив переклад на українську мову «Кому на Русі жити добре» М. О. Некрасова. Критика прихильно зустріла його третю книгу. Схвальну оцінку дістали й пізніші його вірші, зокрема «Київські октави». Поет впевнено ішов по шляху творчого вдосконалення, творення прекрасних, натхнених поезій.

Андрію Михайлюкові було 25 років, коли він видав свою останню, третю книгу. Він ще остаточно не сформувався, не визрів, як поет. Вино його поезії було ще молоде, воно як слід не вибродило, не відстоялося. Але кращі його вірші, які, без сумніву, гідно оцінить читач, промовляють про великі потенціальні можливості, що були в обдарованого поета.

Поезії Андрія Михайлюка при всій їх нерівноцінності закохують в радянську дійсність, в дзвінке і могутнє віршоване слово.

*А. Кацнельсон*

## ІЗ ЗБІРКИ «ВІРШІ»

(1932 р.)

### НЕБЕСНИЙ РЕЙД

Розбіглись навкруг  
шляхи сухопутні й тавровані —  
копигами коней  
і колісьми  
гарб!

Україна вже  
не пишатиметься круторогими,  
бо росте  
за ангаром  
ангар!

Зір свій допитливий  
в небо скеровую:  
шляхи бездоганні в небес!

Доки я буду  
з юнацькою кров'ю  
Нидіти тут,  
мов пес?

Бензиновим димом  
пропахли обрії наскрізь;  
цнотливість неба  
зашморгує мертва петля.

Помахом рук  
вітають нас скрізь,  
і хмарами вітер метля.  
Двадцята спіраль,  
і мотор дрижить.  
земля десь —  
красивий  
пейзажик!  
Скоро вріжемося  
у хмар кряжі,  
чорні, мов сажа!  
Руйнує мотор  
небесну ідилію,  
знітився аж  
бог-монополіст.  
Стократ архаїзм  
полудрабки  
й дишлі  
на просторах  
картатих полів.  
...Колись  
не було  
поборників неба,  
і бог  
літунам  
надостоював кар.  
Наприклад,  
літав,  
поламавши  
ребра,  
Міфічний чудак  
Ікар!  
Небо мережить літак шикарний,  
простір



пропелери гризуть.  
А міфічні  
і живі ікари  
повзуть —  
внизу!  
Строкатість піль  
і строкатість сел.  
Ярами карбований простір.  
А нас К-4  
несе і несе  
Магістралями простих!  
Жу-у-р-р  
мотора,  
пропелера —  
ляск!  
Стукіт серць  
і затягнутий пояс.  
Совманить земля,  
плазує земля,  
де — воли...  
і авто,  
і поїзд.  
Ширшають легені.  
Горить серця мого гнотик:  
це ж  
і я з тими,  
що мають широти легень!  
Це ж і я — маленький пілотик,  
розриваю  
шматки  
стародавніх  
легенд!  
Славлю повітряні  
рейси і рейди.

Славлю мотори  
й пропелери я ці.  
Хай живуть шляхи неперейдені  
радянської авіації!

\* \*  
\*

Пройшов  
по слідах  
поколінь  
і століть  
шляхами різноманітними.  
Визначив місце свсе —  
і розум насталив,  
і не впаду у розпач,  
не туманітиму!  
...Багнеться, щоб  
рядки  
відізвилися лунко,  
і в масах кресали  
іскри  
звитаг.  
Я  
живу  
не повним шлунком,  
а повним  
життям!  
Розпроставши плечі,  
гукаю з трибун —

на сьогодні планую  
й на завтра.  
Будить запал  
у сигнальну трубу,  
горло моє —  
о р г а н і з а т о р а .  
Тонни вугілля  
і тонни руд  
розмашисто  
обушком довбатиму.  
Кайло держатиму  
стиском рук,  
як держав перо,—  
доба тому!..  
Під три чорти  
любовну сльоту,  
спини  
розумом  
кров шалену,  
нерви свої,  
нерви злютуй  
засобом автогенним!

## ХОЛОДНА ЛІРИКА

(З циклу «Лірика різних літератур»)

Вітер сказився!  
Побіг!  
Небо набрякло й посініло.  
Осінь...  
Зима...  
І сніг...  
Забілили будівлі й ліси німі.  
Зима  
дорідна й рипуча  
і мороз —  
мороз з очима.  
Кому не осточортіло,  
не надокучило  
сидіти в затишку злочинно?  
Покохав невимовно дуже  
рип морозу і вітру лязг.  
Морозний вітер — потужність,  
сила  
і міць  
м'яз!

Вийди, товаришу,  
   стань!  
 Магнетні лінії морозу  
 понижуть.  
                                 Міць вироста  
 і —  
   світлішає розум.  
 Кроки зимою —  
   не кроки;  
 к чорту  
   звичайну ходню  
 лижв довгих, як крокви,  
 кататись не годинами, а  
   по дню.  
 Чіткий, важкий  
   крок!  
 Будьте міцні,  
   покоління!  
 Хвилює в скронях  
   кров  
 сонячне  
   зимне  
   проміння.

---

ІЗ ЗБІРКИ «КІНЕЦЬ ІДИЛІЇ»  
(1933 р.)

ПАРАД БУДОВ

В степах, де пах масних і чорних скиб,  
де борозен мережива майстерні,  
палав у Жовтні  
  бою смолоскип,  
а при дорозі —  
  вичовгані стерні.  
Дорога, гей!  
  Яка вона витка!  
Та для бійців дороги слались прості,  
Тримали міцно зброю й партквитка.  
У кожному сердці — квіт нової брості.  
Ішли...  
  той босий,  
  той без картуза.  
Лишали скрізь —  
  там поле,  
  там верстати.  
Ішли полки відважних паргизан,  
щоб у боях життя переверстати.  
Не по роках ставали люди старшими,  
в бою гриміли зброєю і маршами.

В степах,

де пах масних і чорних скиб,  
де борозен мережива майстерні,—  
колюся грає золотом із кіп  
і попеліють зорані вже стерні.  
В степах тепер гартує сонце міць  
бійців, що в них в рубцях, у шрамах тіло.  
В степах тепер врожаїв чиста мідь;  
врожай плекають працею артілі.  
Вирує марш високих будувань —  
то там старі бійці і славна молодь.  
Вібрає сила наша родова,  
як сік сосон, коли їх сонце смолить.

Бетон і цемент — гарно перемолоті  
кладуть старі, кладуть загони молоді.  
Туди, на схід, де хтось отари пас,  
ішли бійці, підгрунтя клавши метко.  
І от — димує домнами Кузбас.  
І от — зросла незрівняна Магнетка.  
Повітря ріжуть гострі грані призм  
будов — де перше тирса шелестіла.  
Підносить

день у день

Соціалізм

і рук і мозку визволена сила.  
Вже Ненаситець змовк, як боягуз —  
на те й ґрунти скородив екскаватор —  
там тиск води держать удила шлюз,  
Дніпрові вже гребель не розкувати.

Ми на верхів'ї росту скоро станемо:

Йдемо —

з Ангаро-

Волго-

Дніпрельстанами.



Простори давні стали замалі —  
парад будов піднесено на шостій  
частині неосяжної землі —  
аж дим густий черкнувся високостей.  
Це — боротьба за виріст сіл і міст,  
Це — боротьбою вирішили поспіх.  
Був партизан — сьогодні тракторист —  
він фронтовик на фронті й у колгоспі.  
Хай нашу землю кропить рясно піг —  
нові полки ведуть нещадні війни.  
Ідуть вони, ідуть на фронт робіт,  
керує ними партія постійно.  
Ідуть бійці, гримлять піснями щирості,  
Про те, що є, про те, що завтра виросте.  
Про ці простори вичорнених піль,  
де збіжжя плине плавно в елеватор;  
про ці степи, де здійснено суціль,  
які належить пензлем малювати.  
Там сиза зяб, там кований метал,  
там тиск води й потужні кіловати.  
Лани пшениці й плекані жита  
колоссям будуть важко коливати...

## НЕВЕЛИЧКА ПОВІСТЬ ПРО СІВБУ

Останні дні  
                        весняного ремонту.  
Останні дні  
                        напружених робіт.  
А сонце — контролер —  
  іде по фронту,  
щось занотовуючи собі.  
Останній плуг  
                        привезений до кузні,  
плуг безлемішний,  
  ржавий,  
  але між  
губами кліщів  
                        сталь рожева гусне,  
і на ковадлі  
                        робиться леміш.  
Не робиться,  
                        а люди його роблять  
тугими м'язами  
  і власним потом кроплять.  
Чого-бо  
                        варті

навіть механізми,  
коли до них  
не докладеш ти рук.  
Коли ж стерно  
ударник  
в руки візьме,  
тоді почнеться  
вивірений рух.  
Цей точний рух —  
ходи твердої вимір;  
його завжди  
скеровує рука.  
Сьогодні — завтра  
гасло наше:  
— Рвімо  
з старим усім,  
що темпи зволіка!  
Я славлю  
рук ударницьких  
рішучість;  
я й сам роблю —  
беру в змаганні участь.  
У кузні жарко.  
Кіптява.  
Вже кашля  
старий коваль,  
клепаючи зубки.  
Вже півлегень  
сточили йому шашлі,  
та він роботу робить  
залюбки.  
На співчуття  
одказує він згорда,  
мовляв, мені

на все тепер плювати.  
На час сівби  
одмовивсь од курорта:  
гарячі дні,  
робота польова.  
Молодший (поруч)  
вугіль чорний горне.  
Жахтить вогонь.  
Жахтить іскристе горно.  
Ще піддали,  
зауготіло палко.  
Важезно б'ють  
в ковадла молотки.  
Підкочують попсовану сівалку  
три ковалі — закурені й меткі.  
Останні дні  
весняного ремонту.  
Останні дні  
напружених робіт.  
А сонце — контролер —  
іде по фронту,  
щось занотовуючи собі.  
Ремонт машин —  
од січня і до квітня:  
це постає героїка новітня.  
Країна Рад  
продемонструє  
поспіх  
готовості до третьої весни.  
Кипить робота  
в селах  
і колгоспах.  
А скрізь пташки...  
Дзвенять, мов навісні.

Струмить весна, як літепло.  
Так тепло,

що й одіж ця,  
здається, заважка.

Озимина  
випростує вже стебла,  
а ярину ось чистять. У мішках  
зерно добірне  
сиплеться на рядна.

В колгоспі вже  
впроваджена відрядна.

Як ночі — дні,  
і дні такі, як ночі.

Робота наша — велич,  
поступ,  
зріст.

В гаражі трактор  
стримано  
туркоче —

То спробу робить  
пильний тракторист.

Масна земля,  
як гній старий,  
парує.

Щодня:  
машина,  
кінь,  
насіння,  
збруя.

Масна земля  
тужавіє  
і твердне.

Сьогодні

вперше  
вдарив  
тихий грім.  
Почнеться знов  
жара немилосердна —  
не добереш ні образів, ні рим.  
Пручка трава,  
прорвавши чорну кору,  
пустила парості  
зелені  
і стрімкі.  
Закон весни  
окреслено-суворий:  
нема зими.  
Весна.  
Теплінь.  
Струмки.  
Розгорнуто  
одну із кращих  
повість —  
передвесінні темпи  
і готовість.  
Біжать удаль  
смужки шляхів  
коряві.  
Ніщо живе  
не вибуло з ладу.  
Весну вігають  
пагінцями  
трави —  
оцю  
весну,  
стандартно-молоду.

Вона щодня  
поширюється й квітне;  
калюжі нидіють,  
бо сонце їх сьорба́.  
Лани протряхли,  
вивіяні квітнем,  
вони готові,  
гасло їх —  
сівба.  
Ладнається  
людське й машинне  
військо,  
здіймає прапор  
третя більшовицька.  
То агроном,  
рільник  
і старший конюх  
поміж машин  
проходять навпростець.  
То ж їхні погляди  
спинилися на конях,  
які  
в подвір'я  
ввів стрункий їздець.  
Бригада третя  
завтра  
спробний виїзд  
відбути мусить; інші відбули.  
Вже скоро  
й решту снігу  
сонце виїсть.  
На рівному — вже сухо на ріллі.  
Щось про бригади,  
про сівбу говорять,

мовляв поет —  
«історію історять».

Потому втрюх,  
кінчаючи розмову,  
помчали верхи  
в поле,  
на лани.  
Зростала швидкість кінська  
поступово—  
бентежний тупіт  
поле  
полонив.  
Це зовсім просто:  
взяти чорну грудку  
і кинути —  
розсиплеться  
чи ні?  
...Вже мчать назад  
розгонисто  
і прудко;  
за ними вслід  
хмарки  
в височині.  
Розсипалась,  
на землю плавно впавши.  
Сьогодні пусто,  
завтра тут —  
сівба вже.  
Погожий день  
над нивами підвівся.  
Це перший день.  
Сьогодні —  
сіють вівса.



Клекоче трактор,  
                                синім димом кадить;  
на всіх ділянках  
                                в наступі бригади.  
Безмежне поле  
                                довге, як екватор,  
подзвонюючи, риє культиватор.  
У землю цю  
                                насіння пада плідне...  
А сонце?  
Сонце хилиться

  і блідне.  
Всі трактористи  
                                міцно  
  тиснуть стерня,  
вони  
                                орати будуть  
  і вночі.  
І жоден трактор  
                                з борозни не зверне,  
усі обніжки  
                                нищучи  
  й рвучи.  
Коли не місячно  
                                і темрява напроти,  
то ріже лампка  
                                темряву  
  навпіл.  
Не вперше  
                                землю  
  й темряву пороти,  
не вперше мжичить  
  ночі сивий пил.

Та зараз світить  
місяць на підповні,  
колеса  
грузнуть в землю,  
як у вовну.

## ПОГОЖОГО ДНЯ...

Куди не поїдь  
і куди не піди —  
на наших шляхах  
не уникнеш біди.  
Шляхів українських  
тряска територія  
усякому, мабуть,  
далася взнаки:  
шляхи  
чорторіями  
рила історія,  
а зараз карбують  
мажари й візки.  
Щороку — і ніг  
і коліс мільйони.  
Щороку —  
потоки весняні лились;  
і війська пройшли —  
незчисленні загони,  
і валки чумацькі —  
плелися колись.  
Колись...

та тоді ще було півбідн:  
тоді ще годились  
   шляхи кострубаті.  
Ось в наших умовах  
   — їзди і ходи —  
ти спробуй машиною  
   тут пострибати.  
Бо шляхом —  
   вибої,  
   з боків —  
   кропива;  
така вже трущоба,  
   хоч сядь  
   та й співай:  
— Е-гей, хто в цім полі!  
   Е-гей, озовися! —  
Але не озветься ніхто  
   і ніде.  
Уже незабаром  
   жнива,  
   возовиця, —  
всі греблю справляють.  
   Робота щодень.  
Всі люди на греблі.  
   Всі коні на греблі.  
Домкрати.  
   Лопати.  
   Черпалки.  
   Пилки.  
На щастя ж і днини  
   безхмарні  
   і теплі.  
І хлопці палкі.  
   І дівчата палкі.

Як вранці зів'януть тумани між паль,  
робота прискорена

знов закипа.

Ще тільки

зайнявся

на сході багрець,

а вже біля ставу

пилки зашипіли.

Грабарки рвонулись,

неначе на герць,

усе заслоняючи клубами пилу.

Грабарки

пірнули крізь просвіт вузький,  
де землю копають

на греблі старій.

За шепотом пилок —

сокиристий дзенькіт:

як стій, до роботи взялися

майстри.

Сокиристий дзенькіт,

мов пісня мажорна —

дотісують брусся —

і млин ожива.

Для нього

привезено

гострені жорна,

щоб стрінуги

мливом

колгоспні жнива.

Засапавшись,

коні

грабарки терелять,

з верхом навантажено

гною й землі.

Росте,  
                    виростає —  
  підводиться гребля,  
ідуть хлюпостатися діти малі.  
Підгористу площу,  
  липку і ядерну,  
встеляють  
  пластами  
  зеленого дерну.  
Лопати швиргають,  
  черпалка гребє.  
«Бабами»  
  домкрати  
  загупали глухо.  
Завжди,  
                    як підводяться дуги гребель,  
їм верби  
                    привітно подзвонюють з лугу.

## ЖАРКО

(Жниварська пісенька)

Поле  
    колосисте  
промінь притрусив.  
Але,  
    коли сісти —  
крапельки роси.  
Росяно  
    і мокро:  
хай собі,  
    пусте.  
Крилами  
    наб'хрест  
міряємо  
    степ.  
Шаркають  
    жниварки,  
крила  
    і трибки.  
Жарко.  
    Ех, і жарко!

Снопки хрупкі.  
Крила,  
    наче весла;  
пáшні,  
    як вода.  
Сила  
    в перевеслах,  
сила молода.  
Урожай  
    остисто  
надає  
    назад.  
Урожаї  
    стисне  
у снопи шпагат.  
Шаркають  
    жниварки;  
крила  
    і трибки.  
Жарко.  
    Ех, і жарко!  
Снопки хрупкі.  
Скільки їх  
    позаду?  
Ні кінців,  
    ні меж.  
Всіх їх  
    не списати,  
не злічити теж.  
Гамором  
    вокзальним  
повняться поля.  
Ген  
    ряди в'язальниць



тягнуться  
здаля.  
Скло дзвенить  
на кухні,  
казани киплять.  
Гамір  
скоро вщухне  
всюди  
на полях.  
Стóрожко  
принишло:  
тиша...  
тиш...  
— Обід!  
Маршами  
брини, скло,  
маршами  
робіт!  
— Ай, ти ж,  
і волошки?  
Дівчино,  
облиш.  
— Дайте живо  
ложки... —  
Їжа.  
Ряд облич.  
Ми їмо  
набспіх.  
— Швидше там.  
Кінчай.—  
Значить,  
у колгоспах  
наступ  
на врожай.

Та й жара ця  
                                     підла,  
 але не зважай.  
 Знову ми  
                                     на сідлах -  
 і ляга врожай.  
 Шаркають,  
                                     жнивварки;  
 крила  
                                     і трибки.  
 Жарко.  
                                     Ех, і жарко!  
 Снопики хрупкі.  
 Горизонти  
                                     дальні  
 обгорнули  
                                     бір.  
 Всі  
                                     відповідальні  
 за успішний збір!  
 Щоб —  
 на цій ділянці,  
 де —  
                                     бригада ця,  
 виконати  
                                     план цей  
 швидко  
                                     й до кінця.  
 Урожай зібравши,  
 поле загребти.  
 Бийся,  
                                     як і завше,  
 бригадире —  
                                     ти!

Пшениці  
    ядерні  
і жита такі ж.  
Буде  
    добре зерно  
на колгоспний кіш.  
Злегка  
    вітер  
    хвиська,  
пашні колива.  
В полі — більшовицькі  
жнива!

## УРИВКИ З ПОЕМИ «КІНЕЦЬ ІДИЛІЇ»

### Розділ перший

Ворота зачинені. Сірий пес  
важким ланцюгом  
                                безперестанку брязкає.  
Качки біля копанки  
                                шавкають  
  без  
ознак задоволення,  
                                давлячись ряскою.  
Вербове верхів'я рвучко тьохка.  
Злягло картоплище  
                                дебелим бадиллям.  
Жовтава ботвина розлога і вогка.  
Затишне подвір'я. Худоба...  
  Ідилія.  
Задоволено воло несуть корови,  
проходять з телятами,  
                                до випасу звиклими.  
Теля біля пса спотикнулось.  
  І він  
сказано ошкірився іклами.

Підтикана дівчина

підбігом вийшла,  
торгнула засувом,  
вигнала гурт цей.

Нараз

шамотнулось  
у копанці кишло, —  
з-за хвїртки піткнулася постать у куртці.  
Пес поривався,

гарчав,  
захлинався, —  
люттям найжена шерсть його сяйна...  
Стїйма підскакував до виконавця,  
що глушно горланив:

«Хазяїне!»

Аж ось і хазяїн.

Лопатисту бороду  
війнуло, завітрило вище і вище.

Гульк —

той тримає холошу розпороту.  
І потім попругою пса оперіщив.

— Ага! Сто чортів тобі,  
пеському кодлу!..

Тварюка розбещена!

Нерозторопна!

Чого ж ви дивились?

Цїльнули б наодлі!..

Ось я ж приклепаю —

до смерті не лопне.—

Схопив ланцюга,

прикував до причїлка,  
пса ще раз ударив спуховастим кием.

І враз солоденько...

— Остїльки-оскїльки..

Заходьте, як ласка!..  
Як-небудь зашиєм...—  
Світлиця чиста.  
Виметено. Прибрано.  
На стінах ник  
німий вантаж ікон.  
А на столі —  
присмажена порібрина,—  
цей саморобний, з присмаком, бекон.  
Із-за вікна  
тяглись проміння стріли  
на протилежну стіну, де мисник.  
Хазяйка  
гостя  
ввічливо зустріла,  
хитнувши салом щік своїх масних.  
За першим словом  
снідати припрошує...  
Мов ненароком, глип —  
штанина, що в монаха:  
— Ой людоньки!..  
А що ж ото з холошею?  
То, певне, пес?  
О клятий, розпанахав! —  
Руками сплескувала,  
бідкалася вдавано,  
але хазяїн гиркнув:  
— Не кривися! —  
Йому з того,  
що псові кия давано,  
свербінням бралася намуляна правиця.  
Тимчасом гість, порившись в безодні  
кишені спідньої,  
подав повістки дві:

— Це штрафу з вас належиться три сотні.  
А це — на м'ясо.

Майте в голові.—

Хазяїн стенувся.

Прудкі оченята  
вп'ялися в повістку,  
розгублено дивляться:  
—...За вами не встигну й дверей зачиняти!..  
Я ж вивіз півпуда,  
та й знов заготівля ця?

### Розділ додатковий

Про ті часи страшної здичавілості  
рука не зводиться виводити рядки.  
Щасливий той, кому вдалося вилізти  
з багна, де люд зажерливий, бридкий...  
То та пора — жорстока і задрипана —  
відома ницістю і здирством куркулів.  
То та пора проклятого Столипіна,  
який давно від кулі околів.  
Столипін той —

просторими дільницями —  
усім зажерливим догідливо сприяв.  
А бідних стисли заходами ницими,  
ще й насміхали, наче із прояв.  
Далеко інший вигляд мала даль оця:  
в селі містилися обшарпані двори,  
а за селом важезно осідалися  
важкі, вагою й суттю, хутори.

Ті хутори сягали геть то широко.  
Сльозами й кривцею кропилися щодня.

Ті хутори були суворим вироком  
для того, хто зневажений, бідняк.  
Попи кадили кіптявою ладану,  
щоб милосердя послали небеса.

Про ті часи

пісні докладні складено,  
і згадка важко хмарою звиса.

Але куркульству йшлося до загибелі —  
бої загравами

над селами пройшли.

В того, кого тоді з затишшя вибили,  
на шапці звис широкий чорний шлик.  
Тож до сердець свої обрізи тулячи,  
хижацьки билися,

несли кістляву смерть.

Всі куркулі й запроданці куркулячі  
пускали цілі села шкереберть.

Ножі й обрізи кров'ю позолочені  
вони освячували завжди у попів...

Несли вони,

несли нелюдські злочини.

Ой, скільки крові кожен попопив!

... Пройшли бої. Гарматнями одгупали...

Тоді петлюрівці — бандити й куркулі —  
криваві тавра змили, ніби в купелі,  
і причаїлись нишком у селі...

Йдемо на них.

Щодня нещадно чавимо  
усіх — бетонною п'ятою п'ятиріч.

Вони були задовна величавими,  
тепер же — тихі й злісні, ніби ніч.



## Розділ другий

Виходить гість — і видно, напідпитку...

Його хазяїн вивів за поріг.

На всяк випадок дав дубову битку,  
щоб той себе од напасті беріг.

...Поплівся шляхом.

Кроки — мертві петлі...

А цей до пса.

Та тихо, та люб'язно:

— Мій дурачок!..

Удари, мабуть, теплі?..

Ну-ну!.. нічого!.. більше не прив'язну...

То винні ті,

грабителі, люципери...

Ну, знатиме той безголоший здрайця!..

Скажу старій—кісток жирненьких вибере...

Попоїси!... Та йди собі пограйся!—

Опав нашійник.

Пес поміж халяв

протисся, пильно дивлячись під ноги...

Тріпнувся,

хвостом кудлатим завіявав,

але хазяїнові зараз не до нього...

Верткі чоловічки

вогнем засвітилися.

По тілі сковзнула

легесенька дріж.

Хотів спересердя

почухать потилицю,—

та руки поклякли:

хоч ти їх одріж...

Почовгав до клуні,  
   понуро бурмочучи...  
На погук спросоння  
   одбуркнувся син.  
...Вилазить набряклий —  
   не знати,  
   то очі чи  
сливи назелень:  
   сива синь.  
До сина — із притиском.  
   Виляски шепоту  
спочатку вривались...  
   —...У яму... всю дерть.  
А на ніч до хвіртки  
   замочка причепите —  
однакова шана —  
   хоч круть,  
   хоч верть...—  
Та син,  
   протираючи заспані очі,  
щось боязко мовив —  
   хотів заперечити,  
хоч знав,  
   що погодитись батько не схоче,  
хоч бачив,  
   що він не зважає на речі ті.  
— І що ти патякаєш!..  
   Цить! Не гарчи!  
Батькові горе,  
   а він іще й кривиться...  
Подумай —  
   свиня дорога... а харчі...  
І здати грабителем?!  
   То ж моя кривця!—

Качки,  
мов схваливши слова ці,  
захлопали.  
Хазяїн рвонувсь,  
мов рвучи посторонки.  
— Надіну на голову  
шаньку із попелом,—  
і задушимо в засторонку!..

### Розділ третій

Небо поштрикане вістрями зір,  
Шляхом Чумацьким  
уздовж оперезане.  
Десь із далеких лісів,  
із-за гір  
темінь повзе  
між хати  
повз березину.  
Солодко вітер у вітах дріма.  
Вікна у темряві  
ледве що світяться.  
Хазяїн до клуні —  
бігцем, крадькома —  
Як в банді бувало  
(та зараз без китиці).  
Тиша...  
Як миша в соломі шелесне —  
мороз поза шкірою:  
слідять, ачей?..  
Провів по долоні ножем довжелезним,  
неначе мантачачи зором очей.  
Сова серед тиші зловісно заплакала...  
Зашамрила тиша...

Нічого нізвідки...

Двері підперли нетесаним па́колом,  
обіпнули каганчика полами свитки...  
Раптове зусилля.

Свиню на лопатки.

Пирнув,

розмахнувшись, кабанським ножем.

До сина тривожно оглянувся батько.

Уже!

— Гукни,

хай швиденько мати із Катрею  
опарять!..

Візьми там посуду для крові!

А я вже швиденько за ними обпатраю —  
і скажем грабителям: — Будьте здорові!..  
Постій!

У свининець поставиш телята...  
Ще, ще!..

І соломкою вистели в бодні...  
Гайдá, управляйтеся —

нічого длати!..

Тепер коротесенькі ночі господні...

## ПОЛЬОВА ЛІРИКА

Ниви — сонячна пороша  
полива.  
От де лірика хороша —  
польова!  
Чи ж усякому так мило,  
як мені?  
Забриніли-зашуміли  
ячмені.  
Розцвілася вже берізка  
і кукіль.  
Стрибунці гукають різко  
звідусіль.  
Повний колос майже вистиг  
і звиса.  
Серед нив, серед барвистих  
я не сам.  
Нас багато-пребагато,  
ми прудкі.  
Ми йдемо ліквідувати  
ховрашків.  
Біля гречки у повітрі  
пахне мед.

Ховрашки тікають — хитрі —  
все вперед.

Он вони стають на межах,  
мов пеньки.

Як і всі, пантрую, стежу:  
навшпиньки!

Ниви — сонячна пороша  
полива.

От де лірика хороша  
польова!

Добре змочені жмуточки  
в рідині,—

опускаю в нору точку:  
вже на дні.

Затушковую щодуху  
нору, хай...

Там утвориться задуха,  
і — здихай!

Чи ж усякому так мило,  
як мені?

Забриніли-зашуміли  
ячмені.

## ЗОЛОТИЙ ПОЧАТОК

Суцільна синь  
з-за обрію повзе.  
Осілля пожовть  
вибарвлена синню.  
Спогорда дивиться  
на сивий чорнозем  
з усіх тинів  
листатє гарбузиння.  
Скрізь  
по гіллі  
подерся хміль виткий —  
немов дзвенять  
замріяні хмелинки.  
П'янючий хміль...  
Візьми його, відкинь,  
щоб не пливли сюди  
ліричні лінки.  
Я рвуся поглядом  
у просторінь,  
у синь,  
де в переливах обрії хвилясті.

Зринає обшир:

луки і ліси,

де синя юнь,

немов пучечки рясту...

Гаї, сади... І хмелю батоги —  
дитячих літ незмінні, любі свідки.  
Я радий.

Висне просинь навкруги,  
але дитячості

не виждати нізвідки.

А навкруги,

мов помахом весла,

Хтось колихнув повітря:

затремтіло.

Мені на хвилях

осінь принесла

відрадну вість

з просторів пожовтілих.

Сьогодні день початку навчання.

Це день — не день,

а золотий початок.

Вже торбинки

книжками начиня

мільйонна армія хлоп'яток і дівчаток.

В торбинці повно всячини:

книжки,

і знов книжки,

і зошити —

це гордість.

Хоч ці книжки —

незбагнено тяжкі,

можливо в них

Ньютон

і Піфагор десь?..



А поки що кривулі на папір  
влягаються безвільно і нерівно.  
Для всіх дітей  
ці літери, мов бір,  
який шумить таємно,  
навіть дивно.

Потому  
вперто  
муром вироста,  
мов дивовижа,  
множення таблиця.  
Вона така, як діти ці, проста,  
але спочатку —  
аж чоло теплиться.  
Уявки бачу школу, вчителів,  
гущавий хміль,  
що в'ється попід вікна.  
Із цього моря маківок-голів  
в учобу кожен втягнеться —  
і звикне.  
То ж море маківок шумує і цвіте —  
сидять усі за партами,  
зіпершись.  
Щодня зростає прагнення дітей  
у навчанні змагатися за першість.  
Хоч цей город —  
осіння гама барв,  
до себе діток  
невідривно вабить;  
та от урок —  
до того їм хіба?  
Дітей нічим не виманити, мабуть.  
Я знаю це. Ще спогад не зітерсь.

Любив і я  
                    барвінок і ласкавці.  
Цвіло між них  
                    дитинство золоте,  
але в науці я не спотикався.  
Любіть квітки.  
                    Любіть барвисту даль,  
Милуйтеся цими кетягами хмелю.  
Та кожен  
                    школі запал свій  
                                    віддай.  
На жорнах мозку  
                    труднощі  
                                    розмельюй!

## НА КАРНИЗАХ

(З циклу «Залізне родовище»)

Амонал гримотить...  
Амоналове борошно  
вибухає —  
                    скалками виприскує  
  знизу.  
Дарма,  
                    що по них  
                                    і страшенно  
  і порошно —  
по урвищах,  
                    виступах гострих,  
  карнизах...  
На карнизах  
                    повисли  
                                    вони  
  вчотирьох отам,  
де виступ  
                    встромився  
                                    в незміряну пропасть,

де все  
переповнено  
згущеним грохотом,  
де вітер розхристаний  
мрякою кропить.  
— Е-е-е-ех! —  
цюкали  
кирками,  
в пропасті  
вісячи,  
відкидали  
лопатами  
легко, мов стружки.  
Згори  
і з кар'єру  
вдивляються  
тисячі;  
а хлопці  
регочуться:  
їм і байдужки.  
Обсипалися брили,  
що вивітрив  
вітер цей,  
що  
і денно  
і нічно  
страшили  
обвалом.  
Бувало  
не раз,  
як смільчак  
туди видерся —  
обривалися  
з ним...

Усього там бувало.  
— Колупаймо, браточки,  
кінчаймо,  
докажемо,  
що Вовк  
і Охрім  
у хвості теліпались.  
Сьогодні  
сховались  
за м'язами нашими,  
з переляку  
не вдаривши  
палець об палець.

— А Вовк  
позавчора  
похвастав  
Охрімові,  
казав:  
заткнемо комсомольців  
за пояс!

Прийшлося ж  
до діла —  
то й слова не вимовив:  
утік від карнизів,  
брехнувши якоїсь.—  
Довбали, співали,  
свистіли задьористо,  
очима й лопатами  
блискали.  
Вид же —  
аж сяв  
молодечістю,  
потом,  
бадьорістю,

... і раптом:

— Тягни!

— Не затримуй там!

— Швидше!

## УДАРНИЦЬКИЙ ДЕНЬ

На світанку —  
                                  по двоє,  
  по троє  
  зійшлися;  
короткі розмови  
  і довгі ряди.  
Пашіли  
                                  ранковою свіжістю  
  лиця,  
приглушений гомін  
  довкола бродив.  
Чотирнадцять дівчат  
  Нечая обступили,  
що пильно вдивлявся в кар'єрову глиб.  
Про щось запитали,  
  хихикнувши мило...  
— А ви б і пішли?..  
— Йй-богу; пішли б!..  
— Ого-го,  
  язиката —  
  побожна яка ти...  
Та добре,

ходімо;  
роботу дамо...  
Ей, хлопці!  
До нас прилучились  
дівчата.  
Куди їх послати —  
до шахти, чи мо?...—  
Дротинки голосів  
сплелися у кабель —  
стогорлого голосу  
цієї юрми.  
— Нехай!  
Півдесятка  
поставмо на табель,  
останні ж  
на чищення рейок  
візьми...—  
Так  
бригади пішли  
за новим розпорядком,  
у надра пішли  
бойові шахтарі,  
несучи молодечої сили  
зарядку.  
Продовжено наступ  
на чорний прорив.  
У заплутаних надрах,  
немов лабіринтах,  
уже задзвеніло —  
ударний ремонт.  
Кожний  
обух,  
і обценьки,  
і гвинтик —



вистукують  
                  ритми  
                              нових перемог.  
У кар'єрі — тіснота,  
                              і коні —  
  на дибки.  
Здіймається курява...  
                              Скрегіт  
  і тиск...  
Зі сходу  
                              дивився  
  з небесної шибки,  
з-за обрію зводячись,  
  велетень-диск...  
... На-гора  
                              вилітали  
  увечері  
  вихром —  
Бо ж видано —  
  видано 170!  
— ... А все-таки, братці,  
  не дуже-то цифра,—  
почули це речення від дідуся.

## НАТИСК

Під  
перфораторів  
скажений грім,  
під вибухи  
у штреках  
динаміту —  
з землі старої  
стерто-здерто  
грим  
сипких пісків,  
сторіччями намитих.  
Тут натиск всіх  
настирливих  
бригад,  
артілей  
і ударників окремих.  
Земля  
стара  
раменами здрига,  
розбризкує руду,  
каміння,  
кремінь.

Гарматний грім  
від запустілих надр,  
що місяці  
руди не подавали.  
Крутими схилами —  
і під,  
і над —  
повзе  
й везе —  
на терикони  
валить.  
Вночі і вдень  
карбідок  
білий блиск,  
зусилля  
динаміту  
й амоналу,  
з-під естакад  
вагони  
потяглись,  
і порожняк  
зневажливо минали.  
Рипіння рейок  
здіймом естакад;  
підйомна кліть —  
вантажниця  
невтомна.  
Заскреготів  
спрацьований покат,  
як десь скрегоче  
виснажена домна.  
«Центральна» шахта  
била  
напролом,

діряві «ножки»,  
штреки,  
магазини.  
Із «Комунара» й «Комсомолії»  
ревло,  
з кар'єрів линуть  
цівки диму  
сині.  
Мандрує сонце  
небом —  
впоперек  
і поре хмари сірі і кошлаті.  
Іде бригада —  
лізе в кожний штрек,  
щоби прорив  
під три чорти послати...

## ГІРНИЦЬКА ПІСНЯ

Здрігається  
                                кора стара  
від нашої  
                                ходи.  
У громі  
                                перфоратора —  
мільйони  
                                тонн  
                                руди.  
Суворий  
                                скрегіт  
                                скрепера,  
вагони —  
                                на путях.  
Здрігають  
                                шпали-ребра,  
бо паротяг  
                                потяг.  
Заводи  
                                металургії  
з руди  
                                дадуть метал.

Хо́да тве́рда —  
                                а́люр її —  
приско́реніш ме́та.  
Над-  
                да́й  
                ходи́!  
Нам  
                да́й  
                руди́!  
У гро́мі  
                перфо́раторів  
перезва  
                перемо́г.  
Це́ —  
                динамі́тні ватри,  
це́ — бурки  
                ми рве́мо.  
Лети́  
                у ко́лі стовбу́ра,  
безсонна  
                повна клі́ть.  
Поривча́ста  
                й хоро́бра  
прольо́ту  
                кожна мить.  
Здрига́ється  
                ко́ра ста́ра  
ві́д нашо́ї  
                ходи́.  
У гро́мі  
                перфо́ратора́ —  
мі́льйони  
                тонн  
                руди́.

Над-  
дай  
ходи!  
Нам  
дай  
руди!

*Криворіжжя — Харків — Бахмач*

---

ІЗ ЗБІРКИ «СОНЯЧНИЙ ДЕНЬ»

(1936 р.)

КОЛОССЯ СЛІВ

Несу на суд свої почуття,  
зодягши в слово. Зрослі мислі,  
що вийшли з стану зачаття,  
уже стоять опуклі й стислі.  
Щоб не кульгаві й не криві  
рядки ладналися в дорогу,—  
я їх виношую в крові,  
я їх пускаю крізь тривогу  
терпкого серця, щоб зійшли  
і підвелися на папері.  
Я пестив їх. Вони росли  
і прочиняли в далі двері.  
Сповніли мужністю слова  
і мислі стали норовисті  
до зайвих слів. І повіва  
взаємністю. Це серця вісті.  
Це обрис образів і рим.  
Це рима гримає, бо рима  
притримує чуттів прогрім  
і застигає незборима.  
Все, що відчулося за рік,



словами вірними нависне.  
Уже давно дано зарік  
творити слово повновісне,  
мов колосок із наших піль,  
де чистих мислей повні зерна.  
Коли ж у зерні є кукіль,  
то буде сходинь мізерна.

Коли колосся слів лежить  
ще недостигле,— треба вміти  
його навчити довго жить  
і дивним образом гриміти.  
Ласкаву зелень колоска  
я полоскав у норовистих  
прибоях мислі, щоб луска  
спливла,  
щоб колос чисто вистиг.  
Я, виростаючи, точив  
своє перо, в змаганнях куте,  
щоб слово йшло до читачів  
і серед них було відчуте.

## СПИВИ СЕРЦЯ

Міцної радості вітрець  
злегенька ворухив  
тремтливе листячко серцець  
моїх товаришів.  
У пісні зводилась листва  
серцець. Гримучий спів!  
Всіма частинами ества  
тоді я спів цей пив.  
Це ж оборонці молоді,  
що перші дні в ряду.  
А й добре ж вивели тоді  
ми пісню молоду!  
Ми оглядались наслід  
при кожному дворі,  
як шлють вітання нам услід  
кохані й матері.  
Йдемо — і пісня бойова  
ляга до приворіть,  
що нам не тільки воювать,  
а й подвиги творить!  
Осіння синь. Відвага лиць  
У синявій імлі.

Ми — за незайманість і міць  
радянської землі!  
У пісні зводилась листва  
сердець. Гримучий спів!  
Всіма частинами єства  
тоді я спів цей пив.  
Ні, то не спів гримів. То рік  
нестриманий розлив!  
Це не забулося. Торік  
я йшов у лад. Цей спів  
ішов із серця. Це було.  
Це пісня маршова!  
Щороку ж місто і село  
на призов ожива.  
Бійці ідуть. Бійці несуть  
заряджені серця.  
І в цьому міць. І в цьому суть  
червоного бійця.

## ПІСЕННИЙ ПОХІД

29 серпня 1935 року київські комсомольці провели похід по слідах перших героїв українського комсомолу, що вирушив у бій проти банди Зеленого.

До Трипілля

через Хотів

по розложистих полях  
слався славою походів  
бойовий широкий шлях.  
В теплу сонячну погоду  
ми вимірювали путь  
комсомольського походу,  
несучи на банду лють.  
Де Зелений на двоколці  
з куркуленками гуляв,—  
йшли відважні комсомольці  
між гущавин і галяв.  
На колишніх бойовищах,  
то в яру, то на горбі —  
ми доходили до вищих  
верховин у боротьбі.  
Сонце падало додолу,

щоб осяяти яри,  
де звитяжці комсомолу  
підіймали прапори.

Ой же

віяв

партизанський

подих слави по рядах.

По шляху,

де йшов Ратманський,

ми ще пройдемо в боях.

Нашим лісом,

нашим полем

до Трипілля підійшли.

Груди сповнюють ся болем

за братів, що полягли.

Обвівають кручі бризом

води нашого Дніпра.

Не один бандит з обрізом

виповзав тут із двора!

Встань, Трипілля,

і в безодні

нашим друзям передай,

що сьогодні

замість сотні

тисячі ладнає край.

Ми спроможні відплатити

за поругані тіла,

щоб не мріяли бандити

про скривавлені діла!

## КРИЛАТЕ ПОЛІСНЯ

### 1

Сивий Глухів  
і древній Путивель  
позбулися столітніх оков.  
Вже підносяться зводи будівель,  
замість замків і чорних церков.  
Де історія сіяла кості,  
де свавілля брело по лісах,—  
підвелися міста в високості,  
до небес прокладаючи шлях.  
Посередині й зокола бродять  
рештки тиші...

Та дужче навкруг  
невгамовні вітри колобродять  
по рельєфу горбів і яруг.  
Це над краєм розпространі крила  
збушували широкі вітри.  
Це Республіка навстяж відкрила  
двері в небо — й ширяє згори.  
Простяглися шляхи небесами,  
й дивні соколи голосами

вишумовують вітер такий!  
Над чернігівськими лісами  
підіймаються літаки.

2

Любий друже! Та й хороше тис ти  
мою руку в тепліні долонь.

Опускалися

парашутисти,  
схвилювавши небес оболонь.

Ген у небі троянди.

Та диво,  
ніби сплюсклі в блакитній імлі.

...Опускаються

нижче

тремтливо —

і розпукуються при землі.

Нам обом уже добре знайоме  
це видовище. Зльоти. Стрибки.

Всеньке селище вибігло з дому...

Аж під небом дівки й парубки.

3

Лісова закинута Понорниця  
вже до світу ближче.

Це вона

аж до центра крилами пригорнеться —  
і між ними зникне далина.

Літаки випростуються з поштою

і летять в чернігівські кутки,

щоб ясними звістками попоштувать  
всіх людей. Хороші літаки!

Я листа чекатиму від милого  
не з-за лісу, як було раніш.  
З небозводу синього й похилого  
прийде лист — і серцю радісніш.



## ВЕЧІР — НІЧ

Стогнуть ріки, звужуючи гирла,  
сіножаті б'ють у береги.  
Узбережжю повідь остогиріла,  
замість неї — трави навкруги.  
Це наснага вистиглого сонця  
свіжі трави зводить догори.  
Знову травень широко сезониться,  
як початок літньої пори.  
Сіножаті звітрені. Та й хвиль же!  
Наганяє кольори прибій.  
Вся трава зелена,  
а як виляже,  
то по хвилях колір голубий.  
Даль сивіє. Схоплюється звідти  
прохолода першої зорі.  
Закортіло вийти і розвідати,  
чи тепліли води у Дніпрі.  
Ідучи геть-геть по Придніпров'ю,  
я зійшов із луку на поля.  
Зашуміло тихою дібровою,  
залунало піснею здаля.  
Наростання радісної пісні

вабить серце.

Та й хороший спів!  
Я зійшов на ниви переписані  
рівними рядками буряків.  
Бурячки дволисті.

Ніби крильця,  
тріпотять і хиляться на сон.  
Ось вони вже росами покрилися  
і над ними зводиться озон.  
День упав за обріями ницьма.  
Я підходжу...

Хлопці поблизу.  
Ми пішли з піснями й політницями  
до села, що бачиться внизу.  
До вподоби дівчина у майці,  
і пісні, й хода по споришах.  
У мені бентежно прокидається  
парубоцька радісна душа.  
У селі гриміли наші танці  
без угаву.

Радощі! Весна!  
Байдуже до того, чи зостанеться  
хоч хвилина ночі задля сна.  
Я хоча й забув уже,

чи довго

ми гуляли.

(Це було торік)...  
Але радість вечора чудового  
буде в мене в пам'яті повік.

## ЛЮБОВ

Ніч.  
Калина.  
Річка лине.  
Пахне сіножать.  
Наче листя тополине,  
кучері дрижать.  
Нахиляється калина  
в сутінки нічні:  
стеле тіні на коліна  
дівчині й мені.  
Сяє тиша. Серед ночі  
терпне сіножать.  
Теплі кучері дівочі  
хвилями біжать.  
Хвилі в неї на голівці,  
хвилі й на воді.  
Я до плеса нахилився.  
Води золоті.  
Гостре сяйво проколело  
риб у глибині.  
Залягло гаряче коло  
місяця на дні.

Розгорається гаряче  
сйиво в царстві риб.  
Води кружаться й неначе  
закипає глиб.  
Знизу хвилі підіймає  
і спадає знов.  
В мене в жилах закипає  
молодеча кров.  
Бушування вод і крові  
водночас іде.  
Це стукоче від любові  
серце молоде.  
Ця погода й ці левади  
збушували кров...  
Та не зважусь цілувати  
милої... Немов  
і наблизив, та збивали  
погляди її.  
В серці стиха заспівали  
ніжні солов'ї.  
Тільки в серці, бо над нами  
вересень уже.  
Він проходиться садами  
і листки стриже.  
Мила в сйіві. Ніч широка.  
Це мені втямки.  
Як сміялась, то на щоках  
лагідні ямки.

## ОСІННІЙ ПЕЙЗАЖ

Коли осінь приходить —  
приходить і пісня осіння.

Пісня родиться в серці.

А серце моє восени  
вишумовує радощі,  
ніби родюче насіння.

Хай воно проросте  
і пісенні рядки звесенить.

Коли осінь приходить —  
ростуть невимовні бажання,  
незборимі, як пристрасть.

Вони мене в мандри ведуть.

Я ходжу по дібровах,  
де літові пісня остання  
піднялася з віграми  
і рушила з птицями в путь.

Опадають листки,  
а дерева пощади й не просять.

Все одно не допоможе.

Закони природи. Нехай.

Прийде ранок і встеле  
на землю розпростану просідь

і покриє сріблястим  
і луки, і праліс, і гай.  
Як і завше, тоді  
кров у серці хлюпне через вінця,  
ніби літепло дня,  
як буває воно восени.  
День осінній проходить  
приховано, нібито згинці,  
і скрадливо жовтавить  
осики й ясні ясени.  
Прохолодна земля.  
Та дарма! Мое тіло не стерпне.  
Я ходжу і наспівую  
пісню свою голосну.  
Це осіння любов!  
А від неї бажання нестерпне:  
цілувати все листя опале,  
ласкати гілок голизну.  
Це найлюбша пора!  
Хай комусь — це пора завмирання.  
А мені — розквітання.  
Мені — невимовна любов  
до природи й життя...  
Простеляється паморозь рання  
і мережає шлях.  
Я в життя по такому ввійшов.  
Це найкраща пора!  
Я в гірлянди листків нарядився  
й по-дитячому грався,  
ласкав у гаю ясени.  
Я споріднився з осінню.  
Я восени народився,  
восени покохав,  
але я не помру восени.

## ВЕЧОРІЄ

Дрібнесеньких листочків інею  
тьма-тьмуща, ніжних і дзвінких.  
За ніч удвоє з половиною  
щоразу збільшується їх.  
Я йду під гору. Краєвидами  
мене приваблює узвіз...  
Дерева здрастуються вітами.  
І вечір іскорками звис.  
Вже й на горі. З хиткого сієва  
встає кряжами навкруги  
величний образ —  
образ Києва,  
як витвір нашої снаги.  
Шуміла тьма снігами й шинами  
шамких машин.  
А з-за кряжів  
рвонувся вітер — і сніжинами  
тоді ще дужче закружив.  
Дерева вітрові корилися...  
Мороз насупився вгорі.  
Мов од морозу, зашарілися  
Жовтавощокі ліхтарі.

Та й рясно ж їх!  
І смерки шуляться,  
Плазують, никнуть по кутках,  
Багато зір по наших вулицях,  
ще більше,  
ніж у небесах.



## ВІТРЯНО

...Все готове, справне, перевірене,  
хоч і в поле.

Тільки ще не час.

Ось коли вода з-під льоду вирине,  
то й сівба докотиться до нас.

А тим часом води хороводяться,  
і весні подзвонює гілля.

— Гайда, мила в берег, як і водиться,  
зустрічати повідь, погулять!

Та й пішли широкою дорогою  
від майстерні, що на щолопку  
Ідучи, ступали з осторогою,  
щоб не грузти в землю ще липку.

Підійшли до берега.

Старалися,  
щоб добутись якимось острівка.  
Обережно, сторожко добралися,  
хоч і крига видалась тривка.

Ну й краса!

Обоє видивлялися

у прозоре дзеркало води.  
Ще й дерева широко хиталися:  
то туди хитнеться, то сюди.  
Налягла на віття ожеледиця,  
вітка вітку стримано торка.  
І льодок напевне й не зогледиться,  
як майне від тиску вітерка.

І сніжок од сонця скоро вив'яне,  
поведе струмочки до яруг.  
Вже й сьогодні небо, мов полив'яне,  
висіває промені навкруг.  
У гіллі розпростується березень,  
сколихнувши радощі бруньок.

— Бачиш, мила, хороше на березі  
проводжати сонячний деньок!

Там льодок прощається з галузкою.  
хрускотить, мов сім'ячко луза.  
А внизу кора червона лускає —  
набрякає соками лоза.

Де були корчами поштамповані  
і коньками краяні льоди,  
чути подих буряної повені,  
видко перші вибухи води.

Нап'ялася дівчині потилиця —  
вітровіння збурило платка.  
...Певне, прийде, приязно поділиться  
з подругами радістю.  
Така  
радість серце сповнювала дівчині,

що її не можна позабуть.  
Почуття незбагнені й невивчені  
про любов, про щастя, про судьбу.  
А весна жбурля несамовитими  
дикими вітрами. І шумлять  
всі дерева схиленими вітами,  
щоб весну відчула вся земля!

## ЗВИЧАЙНИЙ ДЕНЬ

Молодої прозелені прошви  
позначали стрічечками шлях.  
Наступали боязко підошви  
на пручку травицю по краях.  
Повновиде, викупане сонце  
цойно вийшло з синьої води  
і застигло в сизій оболонці,  
освітивши землю молодих.  
Виходжайте в поле,

подивіться,

як вібує сонячна снага  
і до сонця жадібна травиця  
пручко ручки ніжні простяга!

Землі пахнуть духом перегною  
і міцною свіжістю весни.  
Невимовну спрагу посівної  
піднесли поорані лани.  
Вже на поле виїхали валки  
і збудили спокій навкруги.  
Скрізь підводи, борони й сівалки,  
череваті лантухи, плуги.

Гуркотять полудрабки нервові,  
гомонять спокійні сівачі.  
Все готове, всі напоготові,—  
перевірку зроблено вночі.

Ой ви, ниви, вивітрені й теплі!  
Грунт уже поволеньки протрях.  
Зашуміли трави тонкостеблі  
й потяглись підводи за вітряк...  
За вітряк, за жито, за пшеницю,  
де парує збуджена рілля,  
де для ярих обрано дільниці,  
де машини стримано гримлять.

Зупинивши валку край дороги,  
повторив накази бригадир.  
Десь у нього серце без тривоги,  
і картуз у нього набакир.  
Перед ним розкинулися ріллі.  
Ріллі добрі!

Вистигли вони.

Оживала збоку на дозвіллі  
зеленава гладь озимини.  
Мимоволі кидалася в очі  
люба постать в сизому диму.  
То зухвалі кучері дівочі  
не давали спокою йому.  
Він радів:  
хліба його щасливі!  
Він радів: підводяться хліба!  
Він радів: найкраща в колективі  
трактористка — це його судьба!  
Це вона, кохана, по масиві  
повела найпершу борозну,

щоб родили землі в колективі  
ярину дорідну та рясну.  
...Пригадалась буря березнева,  
як у першу повідь вітровій  
вигинав у березі дерева  
і платка підбурював на ній.

## НА СТАВУ

Ми попідкачували високо холоші  
і за хвилину кинулися вбрід.  
Я вірив дідові,

що влови прехороші,  
що треба тільки вибрати як слід.  
На сході витяглися смуги червонясті.  
Бродила пара скрізь по мочарах.  
Ставок вилискує.

Стримлять рибальські снасті.  
Почувся трепет риби в ятерах.  
Брели, витрушуючи рибу з каламуті.  
А в кошелях аж грають світлячки.  
Це очі риб'ячі, неначе краплі ртуті,  
мигтять на сяйві мідної луски.  
Дід поспішив —

і наче воду вилив  
в корзину жовті трепетні тіла.  
Старечі радощі!

Сьогодні добрий вилов.  
На краще йдуть улюблені діла.  
На риб уловлених, лиснючих і ядерних,  
злодійкувато місяць погляда...

Бере поквапливо досвідчений ятерник  
широкі весла...

Хлюпнула вода.

Ми вже відчалювали, плинучи на глибші  
місця грусить верети й ятері.  
Там риба кидалась. Там влови щонайліпші,  
як і завжди вночі о цій порі.  
Скрізь повитрушували й плинули на берег.  
Мигтіла риба.

Плескали хвости.

Дивився дід на риб срібляноперих  
і обіцяв ще кращих завести.  
Двома веслує він.

І руки невгамовні!

Під краєм човен сторожко рипів.  
Старечі радощі!

Сливе, по вінця в човні  
в'юнів і щук, лінів і коропів.  
...Перебираємо, а дід веде своєї,  
все про життя в минулому й тепер.  
Кляне минувшину. Життя не мав од неї.  
Але тепер з очей полуду стер.

— Колись водилося: ловили ми на продаж.  
Самі не їди. Проклята пора...  
Як щастя трапиться й путящої набродиш,  
то заберуть до панського двора...

На долю випало хоч раз у многоріччі  
йому пожити

ще й помолодіть.

Тремтіли жмурки зморщок на обличчі,  
неначе зморшки жмуток на воді.



Ми ж і наловлюємо.  
Прямо, як у морі!  
Сьогодні мало, це ж ще не те.  
Ось ти приїдь в мої краї просторі,  
коли калина в лузі зацвіте.  
Калина вбілиться — і вже мені не спиться.  
Весь час у лузі, ніби змаленів.  
Як цвіт калиновий, то риба нереститься.  
Тоді й лови здебільшого линів...

Ми йшли до табору.  
Переліском ішовши,  
дід гомонів, хвалив рибальську сить...  
Казав, що там  
        годин за дві, не довше,  
вже треба буде знову потрусить.  
Сьогодні дід себе в розмові видав,  
як презавзятого рибалку.  
Ми ж ішли  
і придивлялися до сонних краєвидів.  
Рожеві смуги в небі росли.

І там, де сходитиме сонце червонясте,  
хтось хмарним віхтем небо витира.  
Торішній бурій лист...  
        Хрупкі стебельця рясту...  
Бентежний трепет риби в ятерах!

## ОДИН ДЕНЬ

Коли почався день,  
                        заходили вдесьте.  
На кожній борозні дзвеніла колішня.  
Плуги пливли кудись,  
                        аж ген туди, де сяде  
натомлене й спітніле сонце після дня.  
Навколо дим стояв.  
                        Ядучою махрою  
зсі затяглись — безвусі й вусачі.  
А вітер не зівав.  
                        Він пошумів горою,  
підкочуючи сонце геть у височінь!  
Як сонце допливло  
                        і вирросло в зеніті,  
в полях Республіки звелися прапорці,  
...Мішали в жолобах,  
                        не гаючи ні миті;  
з обмішки рвалися білясті вихорці.  
Вели до таборів  
                        вже випряжені коні.  
Ось пару привели, замилену й баску.  
А в таборі бузок.

Уже весна в розгоні.  
Збубнявілі бруньки бриніли на бузку.  
Сідали сівачі  
по таборах — і їли  
свій кривний добрий хліб і страви запашні.  
Жували похапки.  
Адже ж багато діла.  
Земля жадає буйної пашні.  
Вони потомлені,  
та кожному байдужки.  
Погода сонячна не ждатиме на нас.  
На відрах польових  
подзвонювали дужки.  
Вже напувати час і вирушати час.  
Змахнувши на ході  
солоні краплі поту,  
рушали сівачі — нові творці полів.  
Старанно берегли  
воложну прохолоду,  
щоб їхній ґрунт масний не сох, не попелів.  
Республіка гримить  
машинами по нивах  
після обідньої весняної пори.  
Спустили табори.  
Лише листки стіннівок  
з портретами вождя — квітчали табори.  
А сонце плине вниз.  
Звертає на спочинок.  
Ось перші сутінки, неначе сива повсть,  
Вже сонце допливло.  
Над обрієм — утишок.  
Востаннє глянуло, і в синяву — шубовсть!

## ЯРИНА

Шум хлібів поля переливали  
з краю в край—барвисті, наче плавні.  
Дівчина ступала, мов по кладці,  
по шляху, де споришевий шов.  
Їй у грудях молодість співала:  
їй недавно вийшло—десь у травні—  
незабутніх радісних шістнадцять  
і тоді ж сімнадцятий пішов.

Так завжди дівоче серце пружить,  
коли рік сімнадцятий приходить,  
коли сонце кидає під ноги  
оберемки пружного тепла.  
Поглядає... Очі мрійно мружить.  
Стиха пісню сонячну заводить...  
До вівса підходить із дороги  
й простягає руку до стебла.

Зупинилась, гладячи волоття,  
і згадала спеку посівної,  
де й вона чимало працювала,  
щоб пишався пашнями посів.

А тепер озимі вже молотять,  
скоро й ярі зляжуть під косою...  
І вона любовно поглядала  
на ласкаву прозолоть вівсів.

Далина ставала золотіша,  
а дорога слалася, мов проділ,  
між полями, повними врожаю,  
де початок полудня повис.  
Непорушність. Витримана тиша.  
Тінь од неї виструнилась одаль.  
Колихнулась тиша. З того краю  
торохтів невитримано віз.

Ближче... Ближче... Майже біля неї.  
Віз гримить. Подзвонюють удила.  
Вже копита цокають, і поруч  
аж гарцює пара вороних.  
Поспитав знайомої своєї,  
де, куди, чого вона ходила.  
— Та піду відвідаю дозори,  
перевірю наших вартових.

Вже за мить за курявою воза  
торохтіння стишилося. Небо  
нависало сутінками, ніби  
велетенська вигнута черінь.  
Знов навколо тиша срібнороса —  
і тоді хотілось кого-небудь  
отут-о зустріти серед хліба,  
де самотня літня вечорінь.

Та вона нікого не зустріла,  
бо вона й не бачила нікого.

Степ та й степ. Не трапилося щастя  
вартового стріти, як на зло.  
Аж нараз ген-ген забовваніла  
ледь помітна постать вартового.  
Саме там, де в обрій кривулястий  
колосальне сонце поповзло.

Він її, здається, не помітив  
і пішов од неї в протилежний  
край масиву — сповага, розважно  
полям сивим, вогким, запашним.  
А вона, з пучком гарячих квітів,  
озирнулась, потім обережно  
пробрела швиденько через пашні  
та й побігла назирці за ним.

Вже була, здавалось, біля нього,  
але він підводився на вежу  
і не бачив гості дорогої,  
що прибігла нивами навскіс.  
Він поглянув з вежі на дорогу,  
щоб усе навколишнє простежити,  
та й загледів постать у сувої  
привечірніх сутінків — і зліз.

Пропливає темрява полями.  
Ярина шумує, майже стигла.  
Дівчина вже горнеться до нього,  
по чуприні гладячи його.  
І коли допитливіше глянуть,  
то й помітно стане, що прибігла  
не лише до нього — вартового,  
а й до нього — милого свого.

## ПЕРШИЙ ДЕНЬ МОЛОТЬБИ

Світанок лагідного літа  
біля машинища настиг.  
Ще нікогісінько... Улита  
перехопилася на стіг.  
Валує пес напроти.

Сторож  
безсонно ходить поміж скирт.  
На полі дишеться просторіш.  
Міцне повітря, ніби спирт.  
А їй же здавна до вподоби  
світанки, сповнені краси.  
Отак стрибнути б у потопа  
вологи й сизої роси!  
Вона стояла й молоділа.  
Душею підліток.

А втім,  
хіба ж у неї мало діла,  
щоб любитися густим  
покровом росяним?

Коли б же  
скоріше сходилися всі.  
Ідуть,

Ідуть.

Бо таки ліпше  
розпочинати по росі.

Улиті пружилося тіло  
крізь білу кофточку тугу.  
Як і щороку, їй кортіло  
зайняти місце на стогу.  
Для цього варто й недоспати,  
аби розвінчувати стіг  
і вниз пускати водоспади  
снопів зернистих і товстих.  
Улита зорить на дорогу,  
де цілі натовпи.

Вони,  
вітаючись, ідуть до стогу  
з завіс хиткої сивини.  
Вже й сторож ген через толоку  
додому рушив із хортом.  
Уже зійшлися всі до току  
то поодинці, то гуртом.  
Тоді над нивами війнувся  
в погоню темряві гудок.  
Од нього тихо колихнувся  
сутінкуватий холодок.  
Дарма розкочується óглух  
сигналу...

Люди ж на полях!  
З-під ожередів одвологлих  
вози викочують на шлях.  
Підводять коней,  
запрягають  
і вирушають по снопи.  
Погожих тижнів не прогаять



немов аж просяться степи.  
В дзвінких зернятках, мов дробинах,  
їх труд високий і тугий.  
...Уже полізли по драбинах  
на ожереди й на стоги.

Опуклі скельця окулярів  
заблисли синьо над столом.  
Максим — на стійці.

Пас ударив,  
неначе вибивши чолом.  
Гармидер повагом усівся,  
і тік од постатей захряс.  
Мов у пропасниці, трусився  
розгонистий соломотряс.  
Максим комусь махнув рукою,  
але хіба тут розбереш.  
Робота ж піниться рікою,  
якій немає узбереж!  
Але Улита розібрала —  
і стало радісно обом.  
Вона розгойдано жбурляла  
важким, мов кованим, снопом.  
Але які ж у неї рухи!  
Яке задьористе лице!  
Коли розмахуються руки,  
дівчатам завидьки на це.

Пливе й пливе ріка пшениці  
на стіл похилий і слизький.  
Максим підносить у правиці  
важкі вугласті колоски.  
Зернята випорснули дзвінко,  
коли жмутка цього зорив.

— Ех, і вродила ж «українка»,  
що й колос важче гузирів!

Улиті видно все зі стогу,  
та задивлятися не час,  
щоб не забився на тривогу  
розгонистий соломотряс.  
Проте помітила: підводи  
рядком під'їхали на тік.  
Сипнули хвилю позолоти  
в дощаті ящики. Потік  
пшениці плив од молотарки  
в вози, рівняючи краї.  
Уже стоять біля безтарки  
підстаркуватії возії.  
Вони досвідчені. Щороку  
відводять валки на зсиппункт.  
Вони вже вивчили дорогу  
по широчезному степу.  
День розгортався, ніби повість,  
і скрізь у просторі дуднів.  
Так виростили на життьовість  
змістовні

числа

трудоднів.

Поскрипуючи, поза ровом  
пливла вантажена гарба.  
Рум'янцем свіжим і здоровим  
заграва вийшла з-за горба.  
Світання.

Павітер.

Остання

пташва доспіває не в лад.  
Машина в стані наростання

аж захлиналися — ревла!  
А зерно широко зуділо,  
позолотіле на ситах.  
Щиріше бралися за діло,  
та й не заглиділися так,  
що все осяйністю залито  
і на стогах і при столі.

З-за лісу зводилося літо  
з величним сонцем на чолі.

## СОЛОДКІ ПЛАНТАЦІЇ

Хвилюється, шепчеться гичка лапата.  
Поля простяглися за обрій, удаль,  
довкола видзвонюють гострі лопати,  
на сонці вилискує клепана сталь.  
Хоч сонце й заблисло, та степ іще мокрий.  
Полискує барвами росяна падь.  
Заходять рядами, ладнаються окрай,  
щоб золото біле в погоду копать.  
Це осінь. Це сонце натомлене зверне:  
скупіше проміння, повільніший рух.  
Це осінь. Вилискують пожовтю стерні.  
Це літа краєць за ровом дотрух.  
Вже хмуриться обрій. Зривається вітер.  
Конвейер погоди міняється. Дощ!  
Це осінь. І вітер будяччя все витер,  
лише по долинках висвистує хвощ.  
Це осінь. Тому, як і вчора, сьогодні  
шумує роботи нестримної вир.  
Вдивляючись пильно, чи наслідки годні,  
чи добра робота,— іде бригадир.

Хвилюється, шепчеться гичка лапата.  
Поля простяглися за обрій, удаль.

Розкисла земля налипа на лопати.  
Довкола дзвенять буряки, мов кришталь.  
Ось вітер подужчав, і ниті дощинок,  
мов бабине літо, у безвість поніс.  
Жовтіє проміння в зелених долинах,  
пройшовши над полем широким навскіс.  
Серпанком романтики все оповито.  
Так любо... Так мило... Так... Ах, красота!  
Доспіває жайворонок сумовито...  
і... ниточку срібну під небом сота.  
Та хай. Його пісня осіння приємна.  
Тим більше, як слухає добрий копач.  
Але, коли схоче послухати немна,  
то краще без цього! Ти, пташко, пробач,—  
пробач за маленьку причіпку поета,  
але зрозумій — на заваді стаєш.  
Сьогодні ж чекають на брутто і нетто  
цукрові заводи. Горлають: «Даєш!»  
Поля демонструють високу цукровість,  
а люди готовість і певність руки.  
Копають, копають на честь і на совість  
дорідні й від того крихкі буряки.  
Всі люди привітні у повені сяйва,  
як сонця осіннього тепла щока.  
Сьогодні й задьориста пісня не зайва —  
доречна, як шаркання лап Кашука\*.  
Ця пісня над полем зривається вихром.  
Дзвінка та бадьора, як вистук лопат.  
Вона переможно окреслює цифри,  
в роботі підтримує розмах і лад.  
... Пружинява темінь осінньої ночі  
холодними росами в полі ляга.

---

\* Сільськогосподарське знаряддя. (Прим. ред.).

Урвалися співи дівочі й жіночі,  
пеначе завмерли колгоспівські га.  
І степ занімало лежить. Та буває  
послухаєш: наче він знову ожив.  
То там походжає і тихо співає  
один з невсипущих нічних сторожів.

## ПОЧАТОК НОВОГО ПОЛІССЯ

То буйний бур'ян, то латаття  
ці землі родили колись.  
Спадало велике прокляття  
на лоно поліських узлісь.

Прокляття!.. Та землі не винні,  
бо й землі терпіли грабіж.  
Черпавши снагу в баговинні  
щороку хижіш і грубіш,  
пани й куркулі загребуці  
снаги не давали землі.  
Тоді й народилося з пуці  
нове передгроззя в імлі.  
Шуміли бори непробудні,  
простягшись аж геть під Москву —  
і знайдену правду про будні  
несли на поліську мокву.  
Бори.

Передгроззя.

Та раптом  
війнула гроза в глушину.

З нужденністю,  
голодом,  
лаптем  
почато нещадну війну.

Приносили волю на вістрях,  
як смерть куркулям і панам.  
Тоді кулеметами вистриг  
дорогу просторішу нам  
у диких лісах —  
партизанський  
безсмертної слави загін,  
що владу робочо-селянську  
в боях не віддав на загин.  
Ворожі дороги заборсав  
загін партизанський.

То він  
підносив героїку Щорсів  
із наших одважних лавин.  
В огнях революції витрях  
орошений кривцею край,  
щоб квітнув на вільному вітрі  
хвилястий новий урожай.  
Як стяг перемоги піднісся,  
то виросла кожна деталь  
рельєфної карти Полісся  
і стала яснішою даль  
новітніх просторів!

На карті  
чорніє родюча земля.  
Масиви стоять в авангарді.  
зникають смугнасті поля.  
Де ниділа площа болотна,  
де плуга ніхто не глибив,—



тепер широчезні полотна  
підносять волоття хлібів.

Спалахує творче горіння,  
а тління пішло в небуття.  
Ще глибше пускають коріння  
дерева нового життя.

Поліської вільгості подих  
проходить по землях моїх.  
Над плесами рік повноводих  
тьма-тьмуща дерев садових.

Дерева життя! На деревах  
врожаї гілля простяга.

У дзеркалі вод кришталевих —  
міцна життєдайна снага.

Від кожної річки по схилу  
плоди в садовому гіллі.

Вони випромінюють силу  
нових садоводів землі.

Підводяться землі потоплі  
з болот — у масиви, сюди!

Картопля, тютюн і коноплі  
так само цвітуть, як сади.

Потоками овоч і збіжжя  
пливе в колективські двори.

В краю, де було бездоріжжя,  
взялися дороги творить.

Встеляється путь кам'яниста  
в поліський оновлений день.

То славна рука комуніста  
дороги в майбуття кладе!

Де ниділа площа болотна,  
де плуга ніхто не глибив,  
тепер широчезні полотна

підносять волоття хлібів.  
Цей край і тепер і щороку  
хліба колосисті пожне.  
Стає на дорогу широку  
Полісся моє запашне.

## ПІД ЧАС ТРИНАДЦЯТОГО З'ЇЗДУ РАД УКРАЇНИ

Київськими вулицями знову  
ходить слава визвольних атак,  
що лягла незламністю в основу  
наших Рад і радощів!..

Отак

молодіє Київ урочистий  
днями з'їзду...

Похапцем іду

по панелі всніженій і чистій  
крізь мою столицю молоду.

Стали в ряд армійцями залоги  
кучеряві кїївські сади.

Там на з'їзді слава перемоги  
за столом президії сидить.

На дроти замріяні й музичні  
вечоринь усіяла сніги.

Все полито полиском. У сїчні  
так весняно й тепло навкруги!

Сяйво німбів. Опера. Щасливі  
поспішають натовпи за рїг

З Ленїнської вулиці. В напливі

я знайому постать постеріг.

— Здрастуй!

— Здрастуй!

Приязні привіти

і розмова радісна така,  
що й на з'їзді трапилося стріти  
делегата, друга, земляка.

Ми по сходах зводилися вгору:  
певне, скоро дзвоник задзвенить.

Він казав, що тільки позавчора  
прибули з Германівки вони.

Ті ж довгасті вусики біляві,  
все таке ж незмінне в земляка.

Викликає спогади в уяві

мужня пошрамована рука.

\* \* \*

Ой шуміла росяна ліщина,  
в тихі шуми кутавши слова.

— Їдь же, сину.

Кличе батьківщина  
пролетарська наша!..

Прощавай!

— Прощавайте! —

Вихопився з пільми  
карий кінь, та пільма де не кинь.

Міцно тиснув карого чобітьми,  
доганявши дальню далечінь.

У повіддя вціпилися пальці,  
а каблуки — карому в боки.

Тільки й мрії: Київ... арсенальці...  
де брати його — робітники.

Арсенальці. Київ. Поза яром

доїжджав до міста по межі.  
Пощастило стати незабаром  
в регулярну армію служить.  
Він у дні грудневих сніговіїв  
наступав на Київ —  
і радів,  
як поривно випростався Київ  
на вітання визвольних рядів.  
Ледве грудень щілини заклеїв  
на просторі хитрого Дніпра,  
їх провів на цей бік Алексеев  
на світанні... Радісна пора!

\* \* \*

Мова, повна згадкою такою,  
наче пісня буряна й лунка!  
Це ж земляк потиснувся рукою,  
де сліди ворожого клинка.  
Та й багато в залі є знайомих,  
що несли звитяги бойові.  
На фронтах, у Радах, у ревкомах  
їхня мужність виросла в крові.  
Це ж у цьому випуклому залі  
я в мотиві гімна розібрав,  
що вони  
в Інтернаціоналі  
здобули великих людських прав.  
Це вони  
снаги своєї повинь  
понесли з боєцького русла  
до полів, заводів і риштовань,  
щоб країна всіх переросла!

Саме це потверджує словами  
мій земляк,  
але не взагалі.  
Він посвідчив добрими хлібами  
про свою роботу на селі.  
Він повів розмову, показавши  
більшовицькі радощі полів.  
— За діла в колгоспі, як і завше,  
я душею власною болів!  
В мене люди ділом одностайні,  
і вони добилися свого,  
що поля врожайні, а на стайні  
рисаки гарячі, як огонь! —  
Землякова мова невгамовна  
і мені наснаги надала.  
Мова певна й гордоцями повна  
за нові сьгоднішні діла.  
Це слова високого мотиву  
перемоги. Це вже говорив  
не лише господар колективу,  
а господар краю. І порив  
наростав, одсвічував любов'ю  
до всієї нашої землі.  
Він її здобув своєю кров'ю  
з усіма відважними в числі.

Де не глянеш: гори чи лощини,  
то моє, то наше. Де не глянь —  
простяглась моєї батьківщини  
кров'ю одвойована земля!  
З Ленінграда  
до Владивостока,  
з крижаних  
до чорноморських вод —

батьківщина волею широка  
досягає зоряних висот.

Дні.

Висоти.

Зоряна країна

підіймає наші почуття.

Це моя.

Це наша батьківщина,

дорога радянська батьківщина,

більшовицька рідна батьківщина

молодого світлого життя!

## ПРИГОДА В ПЕРЕЛІСКУ

Кінь ушима пряде.  
Кінь тривожно поводить ушима.  
Він аж виструнив шию  
і трошки на задні осів,  
бо на кряж вигинастий  
оперлася ніч нерушима,  
бо натискує дуже  
важучий і чорний масив.  
Раптом звівся навдибки,  
мов пущена в дію підойма.  
Ворухнулася темрява,  
наче вона ожила.  
Кінь захріп і рвонувся,  
ні миті не встоявши  
стойма,  
відчуваючи жах,  
наче дотик страшного жала.

Ворушилася ніч,  
набрякаючи жахом. Як  
привиди—  
всі кущі. Як волосся,



підводилось дибом  
гілля.  
Але я не боявся!  
Я знав,  
що коня мого виведе  
його спритність і розум,  
що ми втечемо звідтіля...

Божевільний галоп!  
Шматували і рвали підкови  
денікінським пострілом  
розчахнуту надвое ніч.  
І коли б там зустрівся  
хто-небудь тоді випадково,  
то поліг би, як стій,  
між дичавих  
високих  
узбіч!  
У розгоні їзди  
я забувся про все. Про погоню  
я забувся також,  
але огиря пошепки гнав:  
— Не піддайся, мій коню,  
не зраджуй, улюблений коню!..—  
Кінь шалено летів.  
Другий постріл  
позаду  
стогнав...

— Вигинайся  
й неси мене,  
з темряви рибою викинься,  
рятуючи звістку,  
защиту в рипуче сідло!

Щоб ні дотику рук,  
щоб ні доторку кулі денікінця  
не зазнали ми вдвох,  
щоб домчали до полку в село...

Отаке-то було!..

Тут надірвано розповідь. Хлопці  
затягалися синню махорки,  
пускали кільчастий димок.

Оповідач мовчав.

В голові гуготіло, що в топці,  
незвичайне багаття  
міцних романтичних думок.

— І що ж би ви думали?!

Звістку домчав я  
завчасу.

Коник мій—друг мій найкращий—  
хід бойовища рішив.

Банді денікінській  
ми завдали тоді чосу,  
а коник мій  
став тоді другом  
усіх моїх товаришів.

Кінь!

Його вже ніщо не спиняло  
ніколи:

ні віхола,

ні дощі zalivні,

ні річок скрижаніла вода.

Це на конях таких партизанських  
до нас Революція їхала,  
і Республіка їхала,  
заквітчана й молода.

Кінь мій був у боях.  
Він мережку героїки виткав.  
Бездоганно літав,  
вигинаючи холку своєю.  
Він прекрасний мій друг  
і найкращий  
з уславлених свідків  
бойового життя,  
що завжди виручав у бою.—  
...Оповідач замовк.  
Закурив махряка з табакерки.  
Слухачів захопив  
і самого себе захопив.

— Ех, і їздив же я,  
на коні виграваючи! Верхи  
я проміряв простори  
безмежних радянських степів.

Ще розказував він,  
як од Білого моря й до Чорного  
на своєму коні  
поруч танків і поруч гармат  
він возив боротьбу  
і звитязтво часу неповторного,  
як він коней любив —  
і, звичайно, любив не дарма!

## РАДІСТЬ ПОДОРОЖІ

Тоне в зелень Чернігів.  
А поїзд одходить — і враз  
у склепіння моста  
поривається з стрімкістю сокола.  
Промайнула Десна.  
Болота зашугали повз нас.  
Потяглась далина —  
і колесами рівно зацокала.

Прощавай, Придесення!  
Ми вже на жовтавих полях,  
забудованих копами,  
сповнених тишею вранці.  
Ген озимі півкопи  
вдивляються тихо на шлях,  
а на ярих полях  
загораються теплі рум'янци.

Підійнявся світанок  
і погляди наші зустрів  
переливами рос,  
що були по-серпневому сиві.

Гарцювали в полях  
табуни подорожніх вітрів  
по слизьких колосках,  
наганяючи хвилі в масиві.

Подорожні вітри  
навівають найлюбші думки.  
Щоб не збутися їх,  
я напружую пам'ять навмисне.  
Радість подорожі,  
як і завше, дається втямки,  
та сьогодні вона  
молодечою піснею висне.

Вибивають колеса,  
скандуючи пісню мою.  
Копи мчаться назад,  
оступаючись нібито задки.  
На просторих полях  
недовершені мислі сную —  
перша з подорожей  
виринає уривками згадки.

Пригадалося те,  
що від мене стоїть оддалік.  
Пригадалися дні,  
що мені доставалися дорого.  
Ще тоді, як мені  
ледь пішло на шістнадцятий рік,  
я рушав у життя  
в день осяйності літа просторого.

День виводив мене  
аж за царину, в поле, туди,

де шуміла роса,  
як оце і сьогодні на полі.  
День проводив мене.  
Я вже знав, як до міста дійти,  
і пішов, і пішов,  
та дорога тяглася поволі.

Але я не пригадую  
в полі прибою хлібів,  
на полях не було ще  
таких, як сьогодні, масивів.  
І тоді цих полів —  
я по правді скажу — не любив,  
бо натруджений ґрунт  
пиріями гущавими сивів.

Пригадалося давне.  
Злиденні сусіди мої  
на глитайських полях  
день по дневі згиналися влітку.  
Хоч своє осипалось,  
глушилося все в пирії,  
а косили глитайське,  
тягнувши тягар одробітку.

Ідучи, я хотів,  
щоб мені не було вороття.  
Збитий пил осідав  
на обличчя, на одіж, на ступні.  
Це тоді починавсь  
перший розділ мого життя,  
перший розділ життя,  
що по ньому пішлися наступні.

Перша з подорожей!  
Ти мене привела на поріг  
дивовижних наук,  
що стояли немов загадковості.  
Почалось навчання.  
Я навчався — і сил не беріг,  
щоб рости на співця  
і творця більшовицької повісті.

...А колеса гримлять,  
пересотуючи далечінь,  
як і я, сидячи,  
пересотую спогадів павоть.  
За вагонами сонце  
пливе невідступно, мов тінь:  
радість подорожі  
і його мальовничістю бавить.

Духмяніє навколо.  
Полинь. Деревій. Блекота.  
День серпневий п'янить,  
як п'янять передбачені стрічі.  
Якось любо ставало,  
коли паровоз клекотав  
і змужнілий врожай  
заглядався зернятами в вічі.

Безугавний прибії  
подорожніх вітрів гомонів  
між рядами півкіп —  
і снопи зашапковані торгав.  
Ми дивилися в вікна  
на стиглі врожаї ланів,

як на радість і честь  
колективців, голів і парторгів.

Ми вслухалися пильно.  
Ми чули, як повно шумлять  
колоски на півкопах...

І нам не байдуже до того.  
Вся земля, що навколо,  
це наша любима земля --  
батьківщина хлібів,  
батьківщина життя молодого.

Батьківщино моя!  
Пригадалися давні часи.  
Ти смугнаста була,  
на колосі була череззерниця.  
А тепер же хліба!  
Поле сповнене сили й краси.  
Скільки радості в тому,  
що давнощі вже не повернуться!

На хвилястому полі  
гойдається, мов корабель,  
вихилястий состав,  
переплеснутий сивістю диму,  
ми вітали простори  
багатих поліських земель,  
не Полісся лише,  
а країну мою несходиму.

Всю країну мою,  
де по землях нема глитаїв —  
росіян, українців,  
євреїв, татар, білорусів.



Я безмежно радів  
і свого почуття не таїв,  
закликаючи щедро  
на мову сусідів і друзів.

Ми стрічали в'язальниць,  
вітаючи кожную метку.  
Та й хороші ж вони!  
Поміж ними була бригадирша,  
що від того часу  
до сьогодні мені впам'ятку,  
як найкраща в'язальниця  
й вірна співавторка вірша.

І хотілося встати,  
в ту сонячну повінь піти,  
пропливтися по хвилях,  
щоб руки метлялись, як весла,  
допливти до в'язальниць,  
де тихо пашня шепотить,  
і в'язати накошене  
в жовті круті перевесла.

Та состав гримотів,  
увірвавши потоки думок.  
Ярина потяглася,  
густими вітрами принижена.  
Наші ніздрі тоді  
лоскотав солодкавий димок,  
а путі повертали  
в околиці древнього Ніжина.

Проминали лісок,  
де доріжка струнка й чепурна,

де на всі стовбури  
налягло безгоміння зелене.  
В вітах сонце порске.  
Чи воно вигляда, чи пірна,  
то щоразу киває  
знайома й привітно до мене.

...Сонце ринуло вниз.  
Холоділо повітря тоді.  
Так на наших очах  
день хилився й поволеньки  
старів.

Забіліли гречки.  
Ми вже справді немов по воді  
пропливали вперед  
по безмежному плесу гектарів.

Вечір вогко запах.  
Скоро плюснеться сонце в хліба,  
Та йому вже туди,  
як на око, то буде три сажні.  
Перед нами завод.  
Салютує смаглява труба.  
Поступово ховаються  
в сутінках ниви пейзажні.

Постає Конотоп.  
Ми до нього мчимо навпростець.  
Пролітаємо далі  
землею прекрасною нашою.  
Радість подорожі!  
Це тобі вже напевне й кінець.  
Але ні! Не кінець!  
Я ж тобою цю пісню наснажую.

## БОЙОВЕ ЛІТО

Ішли полки шиковано по прорізах алей  
тоді, коли святковано славетний ювілей.  
То бійці й командири проносили честь,  
як дитя задоволена мати.  
Виростала звитяга із покликом «єсть»,  
щоб добутого стяга тримати.  
По землі шелестіли листочки падкі,  
простеляли бійцям візерунки.  
Хвилювання кашкетів і полиск підків.  
Командири з командою: «Струнко!»  
Навколо перекатами — уздовж на всі  
бори —  
наметами строкатими вляглися табори.  
Кулемет, і гвинтівка, і гострий багнет,  
і гармата — це втілення моці.  
Наші радощі й гордощі кожний збагне,  
як ознаку найвищих емоцій.  
Над алеями глищі соснові, мов дах,  
чистота між дерев урочистих.  
Я в оцих таборах, у стрілецьких рядах  
став бійцем і свідомістю вистиг.  
Це фрунзівська дивізія — вся мужність  
і порив.

Це фрунзівська дивізія—шереги снайперів.

День у день навчання. Молодецька

стрільба

на повітрі й на теплому сонці.

Тут у тирі, де сонячний зайчик стриба,  
з нас ростуть бойові оборонці.

Всі полки, всі бійці за висоти учби  
наполегливо билися завше.

І мене непокоїла думка: «Хоч би  
не промазать, неправильно взявши!»

Напружуються мускули: «Не схибити б  
лишень!»

Але всі кулі хрускали, дірявили мішень.

Теплий шепіт гілля облямовує тир.

До бійця, що не вцілив, іде командир  
і в бійцеві запалює вогник.

Він повторює сотні деталей учби,  
щоб поцілити в яблучко завше.

Непокоїла кожного думка: «Хоч би  
не промазать, неправильно взявши!»

Бо той, хто кулі висіє, не вдаривши у ціль,  
плямує всю дивізію, весь полк і всіх бійців.

А коли нахилиється близько до нас  
поцяцьковане зорями небо,

то дивився: з сутінням іде водночас  
буйна радість і пісня до тебе.

Зашумує піснями і танцями ліс.

Так ніколи й ніде не буває.

Я з боецького кола й додому приніс  
почуття, що піснями безкрає.

## ВИСОКА МОЛОДІСТЬ

*Двадцятому МЮДові*

Вересень по паморозі вибіг  
і мене поквапливо збудив.  
Я схопився, стримуючи вибух  
дивного захоплення,  
бо див

справді безліч!

Молоде світання  
пропливало радо по землі.  
Віддали знаменами вітання  
вежі на величному Кремлі.  
Бачу:  
ранок в далі неозорі  
п'ятикутні зорі засвітив.  
Як сигнали, вибухнули зорі,  
щоб на площі й вулиці світів  
виходжала молодість висока —  
молодість тривожної доби,  
що у хвилі виступів із ока  
не спускала справи боротьби,  
щоб себе не дати на поталу

світові старому потойбіч,  
де кривава паща капіталу  
і фашизму проклятого бич.

\* \* \*

...На сторінку витвірної книги  
день зійшов і дію народив.  
І Москва,  
і Київ,  
і Чернігів  
виступають єдністю рядів.  
Незборима волею шерега  
випростала силу молоду.  
Наша юність вільна й безберега  
зацвіла в святковому ладу.  
У руках, на прапорі й у серці  
наростає мужність і снага...  
Прочинились вимріяні дверці,  
де летять одважні стратосферці,  
і шумлять челюскінці в снігах.  
Лава дише славою походів,  
де творили диво юнаки  
(...дирижаблі...  
крига...  
літаки...).  
Всі ми знали, звідки то походив  
подих слави буряний такий.  
Про польот заспівували хлопці —  
і про це співали недарма.  
Серед нас Каманіни й епронці,  
та, на жаль,  
Усискіна нема.  
Ми його увічнили любов'ю

і внесли в пісенні буруни.  
Щоб цвісти юнацькому здоров'ю,  
треба вміти зброєю і кров'ю  
нашу батьківщину боронить!

\* \* \*

Батьківщино!

Землями твоїми  
ми йдемо і славимо тебе.  
Ось кордону зводи.

А за ними  
димові завіси до небес.  
Там, де Гітлер край середньовіччя  
воскресив і слізьми напоїв,—  
славна юнь

своє двадцятиріччя  
понесе в серцях і на обличчях  
на широкі згарища боїв.  
Молодь світу зводиться до бою,  
щоб зростати вільними людьми,—  
щоб розбить дощенту боротьбою  
пекло свастик, гноблення і тьми!  
Тож кривава свастика зажерла  
стільки люду нашого.

За люд  
піднялася молодість — і жерла  
прогриміли визвольний салют.  
Світ гримить боями!  
На погоду  
зійде сонце вибуху нараз.  
Світ гримить сьогодні від походу  
юнаків усіх країн і рас.  
Всі вони поривами однакі,

всі вони ненавистю міцні.  
Всі вони:  
і німці,  
і поляки,  
і австрійці,  
і чехословаки,—  
всі вони зведуться до борні.  
Вся земля зведеться воєдино,  
всі народи світу  
прогримлять,  
що для них священна батьківщина—  
батьківщина рідного Кремля!



## НОВОРІЧЧЯ

*А. Кацнельсонові*

В одчинені двері засніжених вулиць  
вривається вітер гулкий  
і тихим деревам, що злегка стонулись,  
полоще пухнаті гілки.  
У подувах вітру, жарких і морозних,  
вирує гримучий струмок.  
Це ми в новоріччя підносимо рóзмах  
кохання, пісень, перемог.  
Струмок розростається в повне річище  
і повіддю в місті гуде.  
Довкола гримить і підводиться вище  
пісенне життя молоде.  
Пісні новоріччя! Вони на заводах,  
по вулицях міста й катках.  
І мати дитині, відчувши цей подих,  
співає нового котка.  
І я, і кохана, що йшла біля мене,  
звертали на інше мотив.  
Заводили пісню про поле зелене,  
хоч долі сніжок шамотів.

...Ми йшли по морозі. Повітря напруге  
котило довкола пісні.

Вставали, неначе народжені вдруге,  
простори міські сніжані.

Важкі верховіття каштанів розпуклих  
схилили рясний снігоцвіт.

Я чув, як проходить перезва Республік,  
і в неї вслухається світ.

Дроти набиндовані, повні й навислі,  
проносили силу вістей

про те, що країна високої мислі,  
як серце щасливе — росте!

Велика Республіка радістю дише,  
співа новорічню пісні.

Іде щасливіше життя й молодіше,  
ніж наші перейдені дні.

Ой, скільки облич і ясних і веселих  
звернулось до тої руки,

що раптом підносить наповнений келех  
за наші щасливі роки.

Це в кожній квартирі, це в кожній

кімнатці

стрічають життя новоріч.

Країна підводиться. Скоро дванадцять.

Це видно по сяйву облич.

Ми йшли по морозі. Повітря напруге  
котило довкола пісні.

Вставали, неначе народжені вдруге,  
простори міські сніжані.

— Ти чуєш, мій любий, сьогодні

над містом

пісні незвичайні бринять?

Ти бачиш, як місто стає урочистим,  
надівши святкове вбрання?

— Я чую, кохана, хоч це тільки можна  
відчути чуттями всіма,  
як містом іде молода й переможна  
небачена досі зима.

Музична зима! Безгоміння й мигтіння.  
Літають лапаті джмелі.  
Сніжить—і на землю спада многотіння  
і мовчки ляга по землі.  
В одчинені двері засніжених вулиць  
вривається вітер гулкий  
і тихим деревам, що злегка стонулись,  
полоще пухнаті гілки.  
Це вітряний подих мого новоріччя  
проносить чуття запашне.  
Я жадібно милу цілую в обличчя,  
а мила цілує мене.  
Та наші юнацькі міцні поцілунки  
тоді ж обірвалися вмить.  
Над світом почулось, як радісно й лунко  
кремлівський годинник гримить.

Дванадцять годин! І нестримано грима  
пружинисте серце моє.  
Це мужність приходить з ясними очима  
і руку мені подає.  
Вона повела нас по місту новому,  
дала мені пісню нову,  
таку неповторну і ніби знайому,  
якою я завше живу.  
Ходили по місту, де кожний будинок,  
як щастя нового буття,  
а кожний утинок путі, як утинок  
мого молодого життя.

## БАХМАЧ, ДАЧНА, 41

*Прісі Махно*

Знаю —

ти спиш

по-дитячому міцно і солодко.

Навіть Адочка змовкла,

і Пудель за вікнами стих.

Ось, до речі, про Аду —

про наше чорняве золотко:

може, «каже», що я не люблю й почуттями  
остиг?..

Я люблю, як завжди.

Ця любов молода не остигла.

Вона цвітом цвіте, досяга незвичайних  
широт.

Бо міцна, як вино,

як антонівське яблуке стигле...

Не сказати про це у рядках

заяложених віршиків-од.

Я сиджу і пишу.

Я ще довго-предовго не спатиму.

Юно Харків шумить, колисаючи серце моє.

Всі будинки навкруг  
постають валунами горбатими.  
А вокзал  
поглинає людей —  
і гуркотом віддає.  
Харків глушно шумить,  
облямований цятками світла,—  
він величний такий,  
цей нащадок прадавніх віків.  
Із глушинного міста  
прекрасна столиця розквітла,  
вся просякнута  
творчою радістю  
більшовиків.  
А до Жовтня це місто,—  
і цвіллю, і вогкістю пахнучи,—  
не втішало красою.  
Задушні були времена...  
Запевняю: після  
будуть зміни великі і в Бахмачі,  
в Кднотопі,  
в Пирятині,  
в Дочі,  
в Ромнах.  
Паровоз унизу,  
мов скажений,  
тривожно голосить,  
під мостом пролітаючи,  
простір колесами мне.  
Що цікавить —питай.  
А цікавого в Харкові досить.  
Ще писав би, та ніч  
обеззброює ніби мене.  
Після цих ось рядків

розведеш ти руками здивовано:

«Паровози... Вокзал...

Звідкіля?

Чи то просто жартує Андрій...»

Не спішкуй, доведу,

звідкіля це воно і щó воно.

Знай: кімната моя

поблизу, на Холодній горі.

Тут же поруч вокзал.

Перед мене — годинник поштамту.

Велетенські стрілки насотали сувої часу.

Неосяжні вони!

Але знаєш, кохана, там-то

та хвилина, коли

свою радість тобі принесу.

Пролунали гудки...

Чи то треті,

чи може четверті.

Невідомо чому,

моє серце щемить

і щемить.

Відкриваю листа,

що лежав акуратно в конверті:

два рядки допишу.

Ще посиджу хвилинку, ще мить...

Прийде день — і тоді

завирують напружені ритми...

Вже кінчаю. Пиши —

про домівку, про Аду, про все.

Ада виросла вже.

Мабуть, скоро вона говоритиме.

Та хто звістку про це

саме в той день  
мені принесе...

Ось адреса нова:  
Рудаківський провулок, 9.

Пропливає світанок,  
тремтливий,  
немов комиші.

Розгортаю листа.  
Перечитую вдруге знічев'я.

Вам обом — поцілунки.  
Батькам — привітання.

Пиши.

## ПІД ТЕПЛИЙ ВЕЧІР

Земля парує.

Пара за кущі пливе.

Лапата пара й сиза, ніби сталь.

Вона така відчутна,

як ущипливе

шугання вітру, кинутого вдаль.

І так завжди,

як зійде віко місяця,

під теплий вечір тихої весни,

юнацьке серце квилить і комизиться,

неначе снить старі кошмарні сни.

І так завжди!..

Завжди і з того ж приводу

легенький сум никає на виду.

Візьму ж цей сум, на чисту воду виведу,

подам його, мов пензлем наведу!

Простягся шлях.

Повільно й ніжно мружиться

у теплу даль тривожне віття вії.

Простягся шлях.

Простягся й не ворухиться



хвилястий шлях

мій власний

життєвий.

Стара верба над шляхом важко хилиться.  
Із верховіть сповзає чистий шум.  
Безсилий відблиск місяця на вилицях,  
понурі тіні — цвіт вечірніх дум.  
О тіні суму!

Марно тут нависли ви!

Я вас порву, зожмакаю, зомну!  
Уривки дум змінюються на вислови  
і розвівають темряву сумну.  
Це грізний сум!

В мені нема занепаду.

Нема й нудьги. Не бачити її.

Навкруг — весна.

Весна пісень і щебету  
веде на згадку давнощі мої.

Мені завжди про давнощі нагадує  
весняний шум вербових верховігь.  
Було колись...

Ми йшли попід огорою  
повз кладовище в церквцю говіть.  
Цілуй хреста.

Цілуй трухляву біблію.

Впивай покору в пахощах святинь.  
Я ще й тепер, коли згадаю, — виплюю  
церковний мед, немов гіркий полинь.  
Ми всі росли,

церквами покалічені,  
мов під мороз прибиті деревця.

То не прожиті роки —

тільки лічені!

То з сповитка зачерствілі серця!

Від того й сум...

Уже дожив до юності,  
але в дитинстві ніби не пожив.  
Он діти йдуть —

такі веселі, в'юнисті.

Пізнав між них маленьких небожів.  
Вони в серцях несуть ясні веселощі,  
несуть весну пісенну й молоду.  
Весна життя!

В розквіченому селищі  
росте народ інакшого ладу.  
Ми йшли підряд.

В ясну весну дивилися.

Щасливі дні. Щаслива дитвора.  
Щасливий відблиск місяця на вилицях.  
Щаслива мати вибігла з двора.

Широкий шлях.

Повільно й ніжно мружиться  
у теплу даль

щасливе віття вій.

Широкий шлях.

Простягся й не ворухиться  
широкий шлях

мій власний

життєвий.

## АСФАЛЬТ

Масним асфальтом,  
що приховує запах весни,  
позв гарячі будівлі  
потом облитого літа  
ти ведеш мене, пісне...

*Л. Первомайський*

Впірнувши в вир проміння з головою,  
ми йшли по місту в сяйво далини.

Пора жари

й високого розвою  
несла довкола подихи весни.

На розі — нелад.

Вулиця плямиста  
шугала геть у сполохах авто.  
Усюди мліло літо, а для міста —  
весна розвою...

Вдягнуті в пальто  
з дощок і цегли — зводяться будівлі.

Їх не простудять протяги-вітри.

На зводах стін,

і долі,

й на покрівлі,

і де не глянь,— видзвонюють майстри.  
Ми йшли по місту сонця, а за нами  
вганялась яра зелень по путі.  
Ось ми йдемо між тими казанами,  
де закипають варива круті.  
Повітря пахло випарами варив,  
над нами гралась диму вихорці.  
Сплетіння сонця й зелені бульварів  
тримало місто в радісній руці.  
Бульвар.

Гілля сплітається.

Між плетив  
звивався дим і високо синів.  
І я в диму товариша загледів  
поміж людей, дерев і казанів.  
— Зажди, кохана! Тільки на хвилинку  
я підійду до друга...—

Та й пішов.

Ступив на свіжу встелену шкоринку,  
лишивши там узори підошов.  
Це й справді він.

Мій харківський товариш.  
Я постеріг іздалека його.  
— Так ти вже тут?

І знов асфальти вариш  
для світлих вулиць

Киева мого? —

І потиск рук. І посміхи привітні.  
І поспіх мови. Ніколи обом.  
Він гомонить,

нап'явши м'язи мідні.

Над нами дим клубочиться стовпом.  
Світила сяйвом радісно столиця.  
І мій товариш вигукнув нараз:

— Стелись, асфальте, рівно простелися,  
світися скрізь дзеркалами для нас! —  
...І ми пішли. Димок позаду танув.  
Шумів асфальт, прославшия навкіл.  
Жовтозелене полум'я каштанів  
черкало злегка сизий небосхил.  
Над нами сонце згойдується, наче  
мільйоновольтна лампа привисна.  
Асфальтне лоно тепле, аж гаряче,  
весною пахне.

Це таки весна.

Весна столиці.

Ми йдемо по гладі  
блискучих вулиць,

вигинів

і площ.

У цій красі, відрадності, принаді  
спада проміння

рясно,

ніби дощ.

Зайшли у сквер. Вітрець гуляв у квітах.

Довкола свіжий подув, а не тлінь.

В асфальті,

квітах,

травах соковитих —

любовна праця творчих поколінь.

## ПРЕКРАСНИЙ ДОЩ

Читаю сидячи,

З цікавості згораю  
і наслухаю грому рівний рев.  
Широти розділів «Утраченого раю»,  
ще й шум дощу в гушавині дерев.  
Мене захоплює романтика майстерна.  
В мені гримить поеми повний тон.  
На хвилях творчості

тримав настійно стерна  
цей романтичний велетень Мільтон.  
Мене погойдує,

неначебто в колиці,  
мені кортить пробратися туди —  
в гаряче пекло —

й глянути на місці,  
як Сатану вислухують чорти.  
Задуха прискає з пекельної долини,  
Сірчаний дух.

Шкварчання сковорід.  
Промова Сатани

сміливо й грізно лине.

Уважно слуха весь чортячий рід.  
Задуха прискає з пекельної долини,  
немовби поруч. Справді це чи сон?  
Це не пекельний дух.

Це до кімнати лине  
в моє вікно наснажливий озон.  
Спадає тиснення мільтонівських емоцій;  
зникає пекло...

Вийшов я надвір.  
Бує світ.

Життя на кожному кроці.  
І вже поема, ніби поговорі.  
Іду по дворищу  
і широко вбираю  
міцний озон.

Забулися пісні  
широких розділів «Утраченого раю»,  
які чужими видались мені.  
Бує все навкруг.

Здається, ні до чого  
Задуха пекла й мова Сатани.  
Ось дощ випростує свої бучаві ноги,  
ось небо вигнулось і простір сутенить.  
Краплини повинню всю поросьть  
оросили.

Це дощове вибагливе шиття.  
О скільки радощів,  
довершеності  
й сили  
в оцій поемі справжнього життя!

По всій околиці дощило.  
Де не капне,  
то буйним лиском прискає трава.  
Природа радує.

Це все живе й привабне.  
Це в хороводі смуга дворова.

Гроза одкочувалась широко й  
прекрасно,  
і шум дощу поволі даленів.  
Колосся гнулося.

Спадали краплі рясно,  
волога линула в обійми до ланів.  
Колосся кланялось.

Воно жадало соку.  
Дивилось приязно на краплі дощові.  
Стіну житів, напружену й високу,  
хитав вітрець. Жита немов живі!

Так починалася поема.  
Власне повість  
про все життя — життя полів моїх.  
Пружинить серце.

В ньому поступовість  
ритмічних сил, високих і дзвінких.

Гроза одкочувалась широко й  
прекрасно,  
і шум дощу поволі даленів.  
Колосся гнулося. Спадали краплі рясно.  
Волога линула в обійми до ланів.  
О, земле радощів!

Вологою налийся!  
Краплини світлі широко вбирай!  
Наперекір запевненням англійця  
я напишу про тебе, як про рай.  
Рай одвойованих земель і рай

відроджень



людей і трав, просторів і небес.

Це рай не втрачений.

Набутий нами.

Отже,

про це й пишу...

Дощ одбуяв і щез...

Дощу хрещатого не видно і не чути.

Лиш захід сонця хмарами підпих.

Дощу прекрасного ніколи не забути.

Шумлять жита...

Лопочеться лопух...

## МОЯ ОСІНЬ

Розчинивши вікно, я почув наростання  
муз<sup>і</sup>ки,  
ніби радіо всесвіту в тиху кімнату включив.  
Це тремтливе проміння еднається з дзвоном  
осики,  
і пташок, і садів, і струнких журавлиних  
ключів.

А коли журавлі починають бентежно  
курликать,  
знаменуючи осені впевнену й мужню ходу,—  
відчуваю неспокій, спираюся стиха на лікоть,  
заколісану голову в теплу долоню кладу.

Наслухаю мотив і слова журавлиної туги.  
Але як розгадати? Мов загадка, лине вона.  
Може, їм до вподоби всі наші горби та яруги,  
може, їм найрідніша моя батьківщина ясна.

Та хіба тільки їм! Це ж і всі перельотні  
пташини

їби сумно дзвенять, летючи під чуже  
прикриття.  
Це дорога на південь. А в нас вистигання  
ожини,  
вистигання людей, вистигання плодів і життя.

Справді, що може бути сумніше пташиної  
долі:  
покидати мій край у розсві нової краси  
дивовижної осені? Птахи під небом, а долі  
стільки щастя й довілля, такі молоді голоси!

Це музика життя! Це надворі святковість  
осіння.  
Я виходжу в сади, щоб відчутти повніше  
життя.  
Перельотні пташки... Розумію сумне  
голосіння...

Проводжаючи їх, надсилаю своє співчуття.  
Вечоріння приносить широку й терпку  
прохолоду  
і звабливо веде аж за місто на пагорби десь.  
Відкривається простір. Це осінь, хороша  
на вроду.  
Це пора вистигання, найкраща пора для  
сердець.

Я за місто дійшов. Ідучи по стрімчастих  
баскетях,  
я вдивлявся на небо, прекрасне в осіннім  
добрі

В небі важко пливе зір поважний і  
вистиглий кетяг.  
Все внизу вже достигло, а зорі достигли  
вгорі.

На землі перед мене встеляються тіні  
прозорі.  
Не такі, як звичайно — можливо, це тінява  
зор.  
Думка думку приносить. Згадавши знічев'я  
про зорі,  
я згадав про минуле — і спомини стали  
в узор.

Я в дитинстві блукав і шукав провідної  
зірниць  
поміж вистиглих зір, що по небу пливли  
восени.  
Але зорі спливали, рожеві, немов полуниці,  
не було провідної — і в серці лишалися сні.

Я блукав і шукав. Але це не була  
винятковість.  
Отака була доля всіх подруг і друзів моїх.  
Вистигала природа. Довкола ставала  
святковість.  
А для юних—безвихідь. Життя не голубило їх.

Ми шукали шляхів, та ніхто і ніде не  
знаходив.  
Ми ще вірили в щастя й шукали зірниць  
провідних.  
Переходи зірниць... Може й сотні таких  
переходів,  
Зорі глухо мовчали — не чути нічого від них.

Скільки гинуло мрій десь під осінь  
в закинутих селах!  
Це закінчення школи. Хоч би вона більша  
на клас.  
Вже й до міста пора, та воно тільки в мріях  
веселих.  
Зводи школи міської були неприступні  
для нас.

Постає бездоріжжя... А час посувається,  
лине...  
І немає шляхів. І рушають у безвість усі.  
Молодече життя проминає, немов журавлине,  
в перельотах — шуканнях шляхів по осінній  
росі.

Ось чому я пташкам співчуваю під час  
перельоту.  
Це нагадує наше колишнє пташине життя.  
Ми чекали на осінь, на світлу й ясну  
позолоту,  
і як птахи летіли шукати собі прикриття.

Перельоти і зльоти! За зльотами крилися  
спади.  
Многоріччя блукань по тернистих осінніх  
стежках!  
Ми, можливо, й тепер не лишили б у світі  
блукати,  
коли б осінь новітня для нас не розпростала  
шлях.

І коли я пригадую прикрощі тої старої  
тричі клятої осені,— наша світлішає враз.  
Ось вона постає, виростає в новому розвої,  
переповнена щастям! Голубить і радує нас.

Я закоханий в осінь! Від подиху осені радий.  
Радий з того, що ліс розлистався й поволі  
пожовк,  
що новий морозець розцвітається, нібито  
радий,  
що трава перев'яла — зачесана, нібито шовк.

Радий з того, що жовтень добірною пожовтю  
вишив  
всі ліси і гаї, всі плоди і шовкові луги.  
Радий з того, що друзі приходять до шкіл  
і до вишів,  
що вони щасливіші стократ, ніж усе навкруги.

І по місту моему проноситься радісний гомін.  
Я стрічаю на вулицях тисячі друзів моїх.  
Забуваються прикрощі давньої осені. Спомин  
про колишнє життя десь у заглибі серця  
заліг.

Двері навстяж відкриті! Не слід вибиватися  
«в люди».  
Вирушай у життя! Двері навстяж відкриті!  
Іди!  
Так збуваються мрії... Домріяно спомин...  
І чути,  
що й музика природи війнула на інші лади.

## З ЦИКЛУ «ЗВІТ ПРО МАНДРИ»

### 1. Листовний пролог

Минали облогу соснову  
і мчались у безвість. А дим  
вертався до Харкова знову  
потокот важким і густим.  
Здається, що зроду хоробрий,  
поривний, гримливий експрес  
прожогом порине за обрій,  
підвавши завісу небес.  
Як повняться водами плеса,  
так повняться тьмою степи.  
Колеса. Колеса. Колеса.  
Стовпи. Перегони. Стовпи.  
Вологою вересень віяв,  
спросоння вітрами свистав,  
звіваючи темряву. Київ  
стрічав на світанні состав.  
Зів'яли поволеньки зорі,  
мов квіти в саду восени.  
Вже й сутінки, ледве прозорі,  
осіннє світання шишить.

Та я не збирався про сині  
світанки писати. Це так!..  
Сьогодні вже треба Прісині  
почати з дороги листа.  
Ой, подорож! Це ж уже друга.  
Підводиться радісний день.  
Листую до любого друга,  
супутниці щастя й пісень.

## 2. Уривок життя

Мерехтіння крапчатого неба  
зашугало сторчма в далечінь.  
Знову так випадає, що треба  
листувати в вагоні вночі.  
Та мене під покрівлею ночі  
так і тягне писати про день.  
Розлягаються співи жіночі,  
сонце бабине літо пряде...  
Думав — пам'ять моя нікудишня,  
а вона показала, що ні.  
Всі деталі минулого тижня  
підвелись на ясній площині.  
...Показались будівель острішки,  
як уже зайнялася зоря.  
І зайшов я до Качура Мишки,  
комсомольського секретаря,  
Ми ж із ним уже давні знайомі,  
та сьогодні зустрілися лиш.  
Ночували на житній соломі,  
де, здавалося, спиться міцніш.  
  
На світанні були ми на полі,  
де жіночі дзвінки голоси.



На плантації никло поволі  
передранішнє сяйво роси.  
Ще й туман понад нивами виснув,  
та вітрець його витис і стер.  
Привітавши копальниць, потиснув  
їхні руки, як руки сестер.

Сонце й пісня!  
Копальниці в полі!  
Пелехата ботвина рипить.  
Тільки дехто змахне мимоволі  
краплі поту, мов краплі ропи.  
Ось вони, підіткнувши подолки,  
на просторах полів запашних.  
Піонерки були, комсомолки,  
навіть літні жінки поміж них.

Ці дівчата життя своє люблять,  
тричі вільне, ясне, молоде,  
ці дівчата врожаї голублять  
день у день,  
день у день,  
день у день!

...Та відрядження вже проминуло,  
і мені виряджатися час.  
Качур Мишка прощається чуло,  
обіцяє прибути до нас.  
Руку щиро потис.  
Надвечір'я  
впало вогкою тьмою навкруг.  
Покотилась підвода з подвір'я,  
де лишився товариш і друг.  
От і знов у вагоні.

Охоче  
поділяюся радістю стріч.  
Паровоз переможно грохоче  
і навиліт пронизує ніч.

### 3. Подруга

Третій лист народжується,  
В ньому  
я тобі по щирості повім  
про мою сьогоднішню знайому,  
що зросла на лоні степовім.

Оглядавши сходовінь гущаву,  
ми брели в шамкій озимині;  
а вона ж кущилася на славу  
та на щастя людям і мені!  
Так інтимно в полі... Слово честі,  
я б ішов без краю, без кінця.  
Та сказала подруга на схресті  
повертати в напрям Інгульця.

Ми прийшли на вогкість  
узбережжя  
повз пухкі поорані лани.  
Нам у ноги слалося безмежжя  
вітру, сонця, річки, далини.  
Чарівне стояння над водою  
і мені припало до душі.  
Випливало листя чередою,  
шумували жовті комиші.

Посідавши з нею на шовкову  
неживу поборсану траву,

ми вели невимушену мову  
про свавільну хвилю вітрову.  
Хвиля та оголювала віти,  
всі листки жбурляла під укіс.  
Жаль гілля, та й вітру не зловити,  
щоб дочасу пагуби не ніс.  
І чорнява дівчина любовно  
повіла про славу бойову.  
Повідала стисло — але повно  
все мені постало наяву.  
Даль засяла відсвітами бою,  
освітивши річку й озерце.  
Ніби чув гарматні над собою,  
бачив банду, схоплену в кільце.

\* \* \*

Ще коли Махно свою ватагу  
по степах Одещини водив,  
ось до цього берега з-за шляху  
насувало справжнє диво див.  
Того дня спинилися червоні  
спочивати в нашому селі.  
Та раптово кинулися коні,  
передчувши постріли в імлі.  
Наступали з Білої Криниці  
чорні сили Нестора Махна.  
Степові зловісні таємниці  
тамувала синя далина.

А з села в біноклі пізнавали,  
що за сила суне з-за гори.  
Степ штиками шкіривсь—і з навали  
заметляли чорні прапори.

Враз червоні

виладнали роти,  
задзвеніла зброя навкруги.  
Прогриміли постріли напроти,  
щоб не лізла банда в береги.  
Вийшли банді карка поламати  
й комнезамці нашого села.  
І жінота бігла! Наша мати  
зброю, кажуть, першою взяла.  
Та й попала ж банда в перепалку,  
стрімголов котилась в Інгулець!  
Ворогами вислали всю балку,  
не лишили й сліду під кінець.

Після бою хлопці напували  
різномастих коней з озерця  
і жінок вітали й вихваляли  
за широку волю, за серця  
полум'яні, пристрасні, гарячі,  
що на славу здатні в боротьбі.  
Жартома порадили до вдачі  
командира вибрати собі.

\* \* \*

Розповівши, подруга до речі  
додала, що мати про бої  
з радістю розкажує малечі,  
розгортає спогади свої.  
Повідає мати і навчає  
оборони краю, бо круг нас  
на життя щасливе та безкрає  
зазіхають люто повсякчас

— Я ж і вчусь,  
по-справжньому,  
по суті...  
Вже й стріляти вмію нашвидку.  
Ось піду й сьогодні — при колбуді  
навчання в стрілецькому гуртку.

І побігла згодом по стежинці  
чорноброва подруга моя.  
Тишина довкола. Наодинці  
захопився спогадами я.  
Це й вона вирощує безпеку,  
як свої розложисті хліба!  
Чи під люту хугу, чи під спеку  
пам'ятає слово  
боротьба.  
Вчиться зброю впевнено тримати,  
стаючи допіру на порі,  
щоб такою стати, як і мати,  
як усі прекрасні матері.

#### 4. Довілля

Оце починаю, не знаючи навіть,  
чи варто вчетверте писати про те,  
як осінь жовтаві степи зеленавить  
і в селах довілля під осінь росте.  
Це слово про щастя великого люду,  
який підіймає довільне життя,  
а землю, в минулому кляту і люту,  
пестує, вкладаючи всі почуття.  
Душевно радіючи цьому довіллю,  
я знову листую і знову також

свої спостереження строфами виллю,  
де рими постануть, як міць огорож.

Щоб стати моїми листами з дороги,  
ці строфи влягаються поряд уже.

В вагоні звичайно похитує трохи,  
але я листую, мені байдужé.

Пишу, бо на серці незміряна спрага  
всі враження взяти в стрункий хоровод.

У пам'яті в мене стоїть Новопрага,  
густого туману вшумована брага,  
схвильовані вруна й веселий народ.

Дня п'ятого-шостого після приїзду  
я був у бригаді на полі. Вона

орала долину таки пирієсту,  
що й ґрунту не видко, сама сивина.

Навколо котилися хвилі по врунах —  
давно зашуміли жита й пшениці.

А хлопцям дістався гіркий подарунок—  
долина, де важко розборсать кінці.

Я кинув між іншим:—Пошлю до газети,  
що в інших озимі, а в вас пирії.

Для всього ж колгоспу погані прикмети,  
коли не очистите землі свої.

Робивши в блокноті позначення стислі,  
я довго мережив сліди по ланах.

Над нивами спокій. Ще нижче нависла  
туманної тиші важка пелена.

Туман осідався — і хвиля густіша  
краями шуміла й росла водночас.

Та раптом од краю вломила тиша,  
і звідти долинули співи до нас.

Все ближче.

Все ближче.

І чути — й не видко.

В густому тумані простору нема.

А спів розлягається широко-швидко.

Нарешті вже й видко. І ціла юрма.

Крокує попереду дядько сивенький,

ще й лад невгамовному співу дає.

І хлопці сказали, що це Лозовенко

гуляє весілля, дочку видає.

Все ближче.

Все ближче.

Та й справді, весілля.

Гукають передні з старим на чолі:

— Заходимось,

вирвемо чортове зілля,

щоб хліб красувався на нашій землі!

Вхопилася молодь, а далі за нею

метіллю до діла взялися старі.

Вони дорожили своєю землею,

робили родючими всі пустирі.

Вильмі, чи граблями,

чи й пальцями прямо

згрібали до шляху чубатий пирій.

Здіймалася високо пісня, так само,  
як вихрами рветься стрімкий буревій.

За добру годину скінчили й чекали,

коли вже сівалка своє розпочне.

Спочивши, схопились, і в колі загалу

вони запалили багаття бучне.

Воно спалахнуло, туман пронизавши,

і вигнуло диму тривке накриття.

Здавалося, в ньому згорає назавше

старе, бур'янисте, злиденне життя.

На тому й кінчили. А вже наостанці,  
рушаючи з поля, старі й молоді  
в густому тумані пустилися в танці,  
аж сива земля двиготіла тоді!  
Старий біля мене. Для нього розрада  
мовляти про долю, про поле, про хліб.  
Казав, що, якби це тепер не радвлда,  
вони цього чуда творить не могли б.  
Я бачив по мові, що дідове чудо —  
це наше сьогодні, ясне й запашне,  
яке в мільонах серцями відчудо,  
яке підіймає на пісню мене.

Це пісня про щастя великого люду,  
який підіймає довільне життя,  
а землю, в минулому кляту і люту,  
пестує, вкладаючи всі почуття.  
Ось цей Лозовенко. Його многоліттю  
вже й краю немає. Старий-престарий,  
Та тільки заглядить, то й кинеться

МИТТЮ

до поля, де виткнувся клятий пирій.  
Як вирве, то кине й ногою притопче  
на битій дорозі в виткій колії.  
— Ми погань із поля виводимо, хлопче,  
бо ми таки любимо землі свої!

Я думав: тому-то нема недороду,  
тому-то не зраджують наші лани.  
Це так виростають із гущі народу  
нової країни нові хазяїни.  
У дружній розмові під пісню знайому  
змайнули хвилини ходи невзаміт.  
І вже біля двору я кинув старому  
поспішний і теплий прощальний привіт.



— Е, ні! Постривай-но! Ходімо до хати!  
Побачиш довілля й весілля моє.  
Тобі ж не доводилось, певне, гуляти,  
коли колективець дочку видає?

Аж ось і весела хода молодої,  
і я мимоволі ступив за поріг.  
У хаті підносили страви й напої  
розложисті плесна столів. І по них  
од краю рожево світилися вина  
в пляшках чепурненьких, а в центрі  
стола

погорда й велична постава графіна,  
що тінню своєю й пляшки застила.  
Усього вже повно, та й ще подавали.  
Хазяїн сидати запрошує нас.  
Широкі тарелі вляглись під овали  
масних пиріжків і кільчастих ковбас.  
За ними полумиски свіжого сала,  
пухкі паляниці, неначе сонця.  
Але над усім на столах нависала  
винова пахучість... Ми вже на місцях...  
Тоді з-за напоїв, і варив, і печив  
підвівся хазяїн і руку простяг:  
— Так пиймо ж за того, хто нам  
забезпечив  
це щастя, піднявши колгоснівський стяг!

Р. С. Кінчаю писати.  
На просторі степу  
виліскують рейки, стовпи майорять.  
Спадає сутіння... По чорному небу  
додолу скотилась гаряча зоря.

Дивлюся крізь шибку на дальні  
простори.

І знов надо мною гойдається дим.

А ніч вилицьовує обіч узор  
дротами, зірками, сутінням сідим...

---

## З ОСТАННІХ ПОЕЗІЙ

### ДО ПОБАЧЕННЯ

Зі мною прощаються друзі,  
Гукають з усіх приворіть.  
Та ніколи... Онде у лузі  
Доспіла калина горить.  
І кетягів полум'я знизу  
Підноситься вище — і там  
Тремтіння пожовклого хмизу  
Про зустріч нагадує нам.  
Це мила калину садила,  
І мила під нею стоїть...  
Любові юнацької сила!  
Вечірня улюблена мить!  
...Обійми жагучі дівочі  
Хвилюють і серце і кров...  
У сяйві осінньої ночі  
Зустрінуся з милою знов.  
Вона мене щиро пригорне,  
Вона поцілує мене.  
Це небо ясне і узорне  
Удруге нас тихо обгорне —  
Два роки лише промине.

— Бувай! До побачення, милий!  
Не хочу казати — прощай!  
Нехай на калині поспілій  
Горить вогняний урожай.

Цей кетяг рожевий на груди  
Любовно тобі приколю.  
Ти йдеш... Хай подивляться люди,  
Що в тебе немає жалю —  
На серці... А я за тобою  
Скучатиму, певне, та хай:  
Я знаю, доручено зброю,  
Щоб квітнув у спокої край.  
Я руку гарячу потисну,  
Щоб міццю пашіла в бою  
За любу й велику вітчизну,  
За нашу, твою і мою.  
Пиши мені, любий! Писати  
Я буду й тобі день у день.  
Пришли до колгоспної хати  
Нових і хороших пісень.  
У армії ж тими піснями  
Сповняють відважні серця.

...Проходить світання лугами,  
А ночі немає кінця.  
Палає доспіла калина,  
Всі кетяги, наче вогонь.  
Стрічає світання країна,  
Квітчає у квіти його.  
І радістю сповнена мила  
До серця притисла мене.  
У лузі калина доспіла  
Виронює листя рясне.

Так славмо ж калину у лузі,  
І води, що в лузі пливуть!  
Сьогодні прощаються друзі,  
Рушаючи в радісну путь.  
Світанки широкі та сині..  
Прощальна улюблена мить..  
По всій неосяжній країні  
Доспіла калина горить!

*1936 р.*

## КИЇВСЬКІ ОКТАВИ

### I

Вже по-весняному гудуть автомобілі,  
Вже по-весняному подзвонює гілля;  
Вже зводиться весна і рве покрови білі,  
Вже марить зеленню коричнева земля;  
Вже сонце червоно горить у небосхилі,  
Вже літні пахощі доносяться здаля.  
Із широтах березня підвівся красень Київ.  
Вже сяє та пора, що він її омріяв.

### II

І Київ молодю сьогодні гомонить,  
Вітаючи красу весняного буяння,  
І пориваються в осяяну блакить  
Риштовання нові салютами зростання.  
Проміння падає, і начебто дзвенить  
По залишках крижин—і з того розтавання  
Вже струмені біжать по схилах звідусіль  
У вир дніпровських вод, у рідне лоно  
Хвиль.

### III

Поділ і Дарниця, Печерськ і Голосіїв  
Вітають провесну мотивами гудків...  
Поміж деревами новий вітрець повіяв,  
Дзвінка перезва птиць полинула з садів,  
І клекотом людським виповнюється Київ,  
І славиться весна у хвилі голосів.  
Тож за своїм столом не можу я сидіти,  
Коли на вулицях усі дорослі й діти.

### IV

Весна мене веде у далину ясну,  
Де кручі дивляться в бурхливі й дикі  
хвилі.  
Дніпро напружено прокинувся зі сну,  
І стримати його ніщо тепер не в силі.  
Вся крига кружиться, пірнає в глибину  
І виринає знов на води посивілі.  
Здається, натиску бики вже не знесуть,  
Але вони стоять, а крига рине в путь.

### V

Весна прокинулась лише на тому тижні,  
А скільки дичини сьогодні на Дніпрі!  
На сиві гребні хвиль упали перші крижні,  
Вони паруються якраз о цій порі.  
Вода запінилась, неначе цвітом вишні  
Її завіяно... Вже дзвонять якорі.  
Вже пароплави йдуть удаль, аж за пороги.  
Матроси майорять.— Щасливої дороги!

## VI

А тут на кручах — шум. Це Київ молодий  
Будовами росте: майстри та інженери  
В роботу втілюють високий геній свій,  
Щоб вирости нові — сади, будови, сквери.  
Тут буде пам'ятник людині дорогій,  
Що нам осяяла шляхи нової Ери.  
Постане пам'ятник на тисячі століть,  
В уяві кожного давно вже він стоїть.

## VII

Старими липами гудуть сьогодні Липки  
Про те, що й цей майдан оновиться в садах.  
Тут від старих будов не лишиться ні  
скіпки,  
Палаці виростуть на горах-берегах.  
Коня Хмельницьького, що зводиться  
навдибки,  
З майдану поведуть на кутих поводах.  
І до Дніпра майдан простелеться зелений:  
Звідціль у просторінь простягне руку геній.

## VIII

На Короленківській\* дерева шепотять,  
Пригадуючи дні нелюдського свавілля  
В часи Романових... Пригноблення печать  
Тоді душила всіх. Та дикого засилля  
Не витерпів народ — і задрижала знать  
Від вибухів, що їх плекало тут запілля.  
І всі запільники нове життя несли,  
Щоб люди в творчому піднесенні жили.

---

\* Тепер Володимирська. (Прим. ред.)



## ІХ

. . . . .

## Х

І ми вже бачимо оновлені поля  
У неосяжності нової України.  
Парує збуджена машинами земля,  
Пойнявшись прорістю від кожної зернини.  
По запашних садах брунькується гілля,  
По скатертях доріг шумлять автомашини,  
І повинь сонячна вдаряє в береги,  
Республіка гримить від творчої снаги.

## ХІ

Встає новий пейзаж: за царинами нині  
Уже не хрестяться побожні вітряки,  
У селах, на полях — димкі пахучі й сині,  
Грохочуть трактори, гримлять грузовики.  
Весна завітчана проходить по країні,  
Яку оновлюють щодня більшовики.  
В нас волею вождів і волею народу  
Оновлюється край від заходу й до сходу.

## ХІІ

Вже вруняться жита. Іде в стебло овес,  
Наздоганяючи озимого посіви.  
Це хліб підводиться не ласкою небес,  
А творчістю людей!.. Шумлять розлогі  
ниви.

Лабораторії, колгоспи, МТС —  
Це живодайніше за сонце, сніг і зливи.  
Нас партія веде по радісній путі,  
Щоб квітнули міста і ниви золоті.

### XIII

У місті рідному — для мене рідна мова,  
Все про минулі дні нагадує мені.  
Це — незабутня путь Андрія Іванова,  
Це — Саші Горвіца промови огняні,  
Це — Алексеева одвага придніпрова,  
Це — слава Щорсова у незабутні дні.  
Вогонь минулого в серцях у нас не гасне,  
Адже в минулому народжене сучасне.

### XIV

На Спаській вулиці будиночок стоїть:  
Я бачу перший крок юнацького походу,  
Коли повз нього йду... В моїй уяві — мить  
Визволень і боїв трудящого народу.  
У серці лютий гнів до ворогів кипить:  
Вони ж моїх братів згори жбурляли в  
воду.  
Мене звитяжністю наснажує Подол.  
Я славлю молодість, відвагу, комсомол!

### XV

Жива історія встає переді мною,  
Коли поглянути на славний Арсенал.  
Тут все овіяно героїкою бою.  
Подзьобана стіна. Осколки. Сивий вал.

Тут незабутньою січневою зимою  
Усі на ворога наринували, як шквал.  
У переможний день гриміли скрізь литаври,  
І вгору Арсенал підводивсь вище Лаври.

## XVI

О мово Києва! Вже про минулі дні  
Мені освідчились дошки меморіальні.  
В моїй уяві — Щорс на вірному коні,  
Ще видивляється в поля й дороги дальні.  
Коли вїжджав сюди, то вулиці ясні  
Встелялись перед ним. А вигуки вітальні!  
А гімни бойові! А радісний народ!  
Салюти рвалися до голубих висот!

## XVII

...Шумить, шумить весна! Бруньки бринять  
на вітах!  
Пісні відроджені лунають навкруги.  
Чайки торкаються до хвиль несамовитих,  
Гудуть од поводи бетонні береги.  
Столиця зводиться у променях і квітах,  
Квартали стеляться, як сонячні шляхи.  
Щаслива дітвора, де не поглянь, у сквері.  
Для неї партія в життя відкрила двері.

## XVIII

Кружляють соколи у синіх небесах,  
Пірнаючи аж ген за хмару кучеряву.  
Над нами сонце йде, немов червоний стяг.  
Воно просвітлює нового краю славу.

Столиця дорога! Наш Київ у садах!  
Його ми любимо й пишаємось по праву.  
Склепіння зводиться над сотнями будов.  
О рідний Київ мій! Ти наша плоть і кров!

## XIX

А Київ трудиться, копає котловани.  
Будови зводяться, черкаючи блакить.  
Клекочуть піснею вгорі аероплани,  
Новобудовами все місто гомонить.  
Бруньками жовтими подзвонюють  
каштани,  
Невдовзі їх гілля цвітіння взолотить:  
Вони засвітяться, укритись цвітом, ніби  
На святі нашому величчі смо́лоскипи.

## XX

І сонце, і весна, і квіти, і сади,  
І сквери, і Дніпро, і сонячні квартали —  
Це завойоване, це наше назавжди!  
Ми Київ стягами своїми завітчали!  
А як наткнеться хто,— ми станемо в ряди  
Проти ворожої напасної навали.  
Усі піднімуться — старий чи молодий —  
І ринуть, як один, на ворога, на бій!

*Весна 1937 р.*

## З М І С Т

Андрій Михайлюк. <i>А. Кацнельсон</i> . . . . .	Стор. 3
---	---------

### Із збірки «Вірші» (1932 р.)

Небесний рейд . . . . .	15
Пройшов по слідах поколінь і століть . . . . .	19
Холодна лірика . . . . .	21

### Із збірки «Кінець ідилії» (1933 р.)

Парад будов . . . . .	23
Невеличка повість про сівбу . . . . .	26
Погожого дня... . . . .	35
Жарко (Жнивварська пісенька) . . . . .	39
Уривки з поеми «Кінець ідилії» . . . . .	44
Польова лірика . . . . .	53
Золотий початок . . . . .	55
На карнизах (З циклу «Залізне родовище») . . . . .	59
Ударницький день . . . . .	63
Натиск . . . . .	66
Гірницька пісня . . . . .	69

### Із збірки «Сонячний день» (1936 р.)

Колосся слів . . . . .	72
Співи серця . . . . .	74

Пісенний похід . . . . .	76
Крилате Полісся . . . . .	78
Вечір—ніч . . . . .	81
Любов : . . . . .	83
Осінній пейзаж . . . . .	85
Вечоріє . . . . .	87
Вітряно . . . . .	89
Звичайний день . . . . .	92
На ставу . . . . .	95
Один день . . . . .	98
Ярина . . . . .	100
Перший день молотьби . . . . .	103
Солодкі плантації . . . . .	108
Початок нового Полісся . . . . .	111
Під час тринадцятого з'їзду Рад України . . . . .	115
Пригода в переліску . . . . .	120
Радість подорожі . . . . .	124
Бойове літо . . . . .	131
Висока молодість . . . . .	133
Новоріччя . . . . .	137
Бахмач, Дачна, 41 . . . . .	140
Під теплий вечір . . . . .	144
Асфальт . . . . .	147
Прекрасний дощ . . . . .	150
Моя осінь . . . . .	154

**З циклу «Звіт про мандри»:**

1. Листовний пролог . . . . .	159
2. Уривок життя . . . . .	160
3. Подруга . . . . .	162
4. Довілля . . . . .	165

**З останніх поезій**

До побачення . . . . .	171
Київські октави . . . . .	174

**Михайлюк Андрей Семенович**  
**Стихи**

«Издательство «Радянський письменник».

(На українском языке)

Редактор *Л. М. Новиченко*

Художник *Г. Я. Ігнат'єв*

Художній редактор *М. Н. Вальчук*

Технічний редактор *Н. В. М'яскієська*

Коректор *С. А. Тіктіна*

---

Здано на виробництво 6/IV 1959 р. Підписано до друку  
1/VII 1959 р. Формат 70×92/т. 513/16 фіз.-друк. арк., 6,8 ум.-  
друк. арк., 7,07+1 вклейка обл.-вид. арк. БФ 13868. Тираж 2500.  
Зам. 9075. Ціна в оправі 5 крб. 10 коп.

---

Радянський письменник, Київ, Червоноармійська, 6

Книжкова фабрика Голоовидаву Міністерства культури УРСР.  
Одеса, Купальний зав., 5.





THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

Бир-1000

